

Ky projekt është
financuar nga BE-ja

International
Labour
Organization

Raporti mbi rishikimin e kolegëve të këshillave ekonomik dhe social të Ballkanit perëndimor

DIALOGU
SOCIAL

Raporti mbi rishikimin e kolegëve të këshillave ekonomik dhe social të Ballkanit perëndimor

(E drejta autorit) Copyright © Organizata Ndërkombëtare e Punës 2017
Botuar për herë të parë në 2017

Publikimet e Zyrës Ndërkombëtare të Punës gëzojnë të drejtën e autorit në bazë të Portokollit 2 të të drejtave Universale të autorit Konventa. Megjithatë, fragmente të shkurtra mund të shkëputen prej tyre dhe mund të riprodhohen pa autorizim, me kusht që të tregohet burimi. Për të drejtat e riprodhimit ose përkthimit, aplikimet duhet të bëhen te ILO. Publikimet (të Drejtat dhe Licencat), Zyra Ndërkombëtare e Punës, CH-1211 Gjenevë 22, Zvicër, ose me e-mail: rights@ilo.org. Zyra Ndërkombëtare e Punës mirëpret aplikime të tilla.

Bibliotekat, institucionet dhe përdorues të tjerë të regjistruar me një organizatë për të drejtat e riprodhimit mund të bëjnë kopje në përputhje me licencat e lëshuara për qëllime të tilla. Vizito faqen www.ifro.org për të gjetur organizatat që kanë të drejtat riprodhuese në vendin tuaj.

Botimi në Anglisht

ISBN: 978-92-2-131355-7 (web pdf)

Botimi në Shqip

ISBN: 978-92-2-830856-3 (web pdf)

Botimi në Maqedonisht

ISBN: 978-92-2-830867-9 (web pdf)

Botimi në Boshnjakisht

ISBN: 978-92-2-830868-6 (web pdf)

Botimi në Serbisht

ISBN: 978-92-2-830926-3 (web pdf)

Emërtimet e përdorura në botimet e ILO-s, të cilat janë në përputhje me praktikën e Kombeve të Bashkuara, dhe prezantimi i materialit në të nuk nënkuptojnë shprehjen e ndonjë opinioni nga ana e Zyrës Ndërkombëtare të Punës në lidhje me statusin ligjor të secilit nga vendet, zonat ose territoret e autoriteteve të saj, në lidhje me kufizimin e kufinjve të saj.

Përgjegjësia për opinionet e shprehura në artikujt e shënuar, në studimet dhe në kontributet e tjera qëndron vetëm tek autorët e tyre, dhe publikimi nuk përbën një miratim nga Zyrat Ndërkombëtare e Punës në lidhje me opinionet e shprehura në to.

Referenca për emrat e firmave dhe produkteve dhe proceseve komerciale nuk nënkupon miratimin e tyre nga Zyra Ndërkombëtare e Punës, dhe çdo dështim për të përmendur një firmë, produkt apo proces të veçantë komercial nuk është një shenjë mosmiratimi.

Publikimet e ILO-s dhe produktet digjitale mund të merren përmes librave kryesore dhe platformave digjitale, ose të porositura direkt nga ilo@turpin-distribution.com. Për më shumë informacion, vizitoni faqen tonë të internetit: www.ilo.org/publns or contact ilopubs@ilo.org.

Përmbajtja

Lista e shkurtimeve	3
Përmbledhja ekzekutive	5
Mirënjohje	7
PJESA 1	8
Kapitulli 1	
Hyrje	9
Kapitulli 2	
Zbatimi i rishikimit të kolegëve	11
2.1. Vetë-vlerësimi	11
2.2. Intervistat e rishikimit të kolegëve	12
2.3. Detyrat e realizuara nga ekipet e rishikimit të kolegëve	12
2.4. Plani i zbatimit i rishikimit të kolegëve	13
2.5. Zbatimi dhe rishikimi	13
Kapitulli 3	
Gjetjet e përgjithshme	15
3.1. Kuadri ekzistues ligjor dhe institucional për dialogun social trepalësh në nivel kombëtar	16
3.2. Strukturat e brendshme të disponueshme për mbështetjen teknike të proceseve të formulimit të rekomandimeve dhe opinioneve të KES (sekretariatët teknikë dhe komitetet e përhershme të specializuar)	17
3.3. Identifikimi i pengesave në proceset operative të KES	17
3.4. Anëtarët e KES dhe kontributet e tyre në debate	18
3.5. Ndikimi i rekomandimeve dhe opinioneve të KES	18
Kapitulli 4	
Rekomandime të përgjithshme dhe veprime në lidhje me diskutime të mëtejshme dhe zbatime	19
4.1. Mandati i KES	20
4.2. Sfondi konsultativ/Trajtimi i mangësive në implementim	20
4.3. Mbështetja ndaj KES- ekspertiza administrative, financiare, teknike dhe profesionale	21

Kapitulli 5

Përmbledhjet e raporteve të shteteve:

Praktikat e mira specifike të vendeve, sfidat dhe rekomandimet	22
5.1. Republika e Shqipërisë	22
5.2. Bosnja dhe Hercegovina	24
5.3. Ish Republika Jugosllave e Maqedonisë	27
5.4. Mali i Zi	28
5.5. Republika e Serbisë	29
5.6. Kosova (në përputhje me kuptimin e Rezolutës Nr. 1244 të OKB)	31

PJESA 2

Procedurat dhe rezultatet e Konferencës Nën-Rajonale të Nivelit të Lartë të PePÇS, 5–6 Korrik, 2017

1. Hyrje	34
2. Përcaktimi i një agjende më të gjerë	34
3. Prezantimi i Raporteve të Shteteve	35
4. Përvojat krahasuese dhe frymëzuese të KES në vendet e përzgjedhura të BE-së (Poloni, Danimarkë dhe Portugali)	35
5. Mbyllja e hapësirave boshe : Sfidat dhe rrugët e mundshme për t'i kapërcyer ato	37
6. Sesioni i panelit: Vendi i KES në dialogun e ardhshëm social	39
7. Veprime dhe rekomandime të mëtejshme	40
7.1. Niveli nënrajonal	40
7.2. Të mësuarit e ndërsjellë	41

Aneksi

Matrica përmbledhëse

Lista e Shkurtimeve

BeH	Bosnja dhe Hercegovina
PRE	Programi i Reformave Ekonomike
FeBeH	Federata e Bosnje dhe Hercegovinës
PePÇS	Platforma e Punësimit dhe Çështjeve Sociale
KES	Këshilli Ekonomik dhe Social
IRJM	Ish Republika Jugosllave e Maqedonisë
MMSR	Ministria e Mirëqënies Sociale dhe Rinisë
KKP	Këshilli Kombëtar i Punës
TeR	Termet e Referencës

Përmbledhja ekzekutive

Ky raport konsolidon gjetjet dhe rekomandimet e nxjerra nga Rishikimet e Kolegëve të Këshillave Ekonomik dhe Social (KES) të kryera në Shqipëri, Bosnje dhe Hercegovinë (Republika Srpska dhe Federata e BiH), Mal i Zi, Serbi, në ish Republikën Jugosllave të Maqedonisë dhe në Kosovë (siç përcaktohet nga Rezoluta 1244 e Këshillit të Sigurimit të KB). Gjithashtu bazohet në konkluzionet e Konferencës Nën-rajonale të nivelit të lartë, të mbajtur në Beograd me datën 5–6 Korrik 2017.

Ekipet trepalëshe të rishikimit të kolegëve, secili ekip i përbërë nga dy përfaqësues të KES, kanë shqyrtuar funksionimin e një pale të tretë me fokus në fushat e mëposhtme: roli dhe mandati i përcaktuar në legjislacionin kombëtar; disponueshmëria e burimeve teknike dhe financiare dhe mbështetja teknike e brendshme dhe e jashtme; përbërja, metodat e punës dhe proceset operative; ndikimi dhe shtrirja e rekomandimeve dhe opinionëve të KES.

Gjate dekadës së fundit, një infrastrukturë e gjërë për konsultime trepalëshe është vendosur në të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor. Ky proces është mbështetur nga ratifikimi në tërësi i konventave kryesore të ILO-s, në veçanti Liria e Asocimit dhe Mbrojtja e të Drejtës për Organizimin e Konventës, 1948 (Nb.87), Marrëveshja Kolektive dhe e Drejta për Organizimin e Konventës 1949 (Nb. 98), dhe Konventa e Konsultimit Trepalësh, 1976 (Nb. 144). Institucionet e dialogut social janë rritur në shumicën e këtyre vendeve, shpesh me mbështetjen e ILO-s.

Aktualisht, arkitektura e marrëdhënieve industriale në të gjithë Ballkanin Perëndimor karakterizohet nga mbizotërimi i konsultimeve trepalëshe të institucionalizuara në nivelin e politikave, me një prani dhe efektivitet më të dobët të mekanizmave të negociatave kolektive.

Megjithë progresin e rëndësishëm të bërë në ndërtimin institucional, institucionet e dialogut social kanë ende dukshmëri të ulët në shoqëri dhe një ndikim të kufizuar në proceset e politikave kombëtare dhe hartimit të ligjeve. Përkushtimi i dobët i disa politikanëve të rëndësishëm në dialogun social trepalësh, mbështetja e kufizuar institucionale, dhe kapaciteti i pamjaftueshëm teknik të këtyre institucioneve për të dhënë këshilla të një cilësie të lartë në një gamë të gjerë të çështjeve komplekse ekonomike dhe sociale ndikojnë negativisht në impaktin dhe besueshmërinë e tyre në debatet kombëtare. Niveli i besimit mes aktorëve të dialogut social trepalësh është gjithashtu i ulët. Në disa raste, qeveria nuk e kupton fuqishëm rolin e saj si lehtësues, mbështetës dhe garantues i dialogut social të vërtetë dhe partnerët socialë dyshojnë në aftësinë e qeverisë për të kryer këtë rol. Partnerët socialë kanë mungesë të infrastrukturës organizative të nevojshme dhe të kapacitetit teknik për t'u angazhuar dhe për të ofruar kontributet e tyre të mundshme.

Në shumicën e vendeve në shqyrtim, mandati i KES është mjaft i gjerë për të përfshirë çështjet ekonomike dhe sociale. Kjo zakonisht përfshin reformat e punës dhe punësimit, masat fiskale dhe tatimore, kujdesin shëndetësor, arsimin dhe trajtimin, masat për zbutjen e pasojave të krizës ekonomike, konkurrencën dhe produktivitetin, ose privatizimin dhe reformat strukturore. Gjithsesi, dialogu social trepalësh shpesh perceptohet si përgjegjësi ekskluzive e Ministrisë së Punës dhe jo si përgjegjësi e “të gjithë” qeverisë.

Ndërsa legjislacioni i shumicës së vendeve detyron qeverinë të kërkojë mendimin ose rekomandimin e KES për projektligjet dhe politikat që janë nën kompetencat e KES, ende nuk ekziston një praktikë e mirë-themeluar dhe e qëndrueshme e pajtueshmërisë me këtë rregull dhe një detyrim i tillë ligjri në përgjithësi është injoruar nga Ministrinë më të fuqishme (si ajo e Financave dhe Ekonomisë). Gjithashtu, në shumicën e rasteve nuk ka mekanizëm të institucionalizuar për monitorimin e veprimeve pasuese sipas rekomandimeve të KES.

Në shumicën e rasteve, vetëm afërsisht 50 përqind e të gjitha ligjeve të miratuara që janë nën fushëveprimin e kompetencave të KES janë diskutuar më parë nga KES kombëtar. Në shumicën e rasteve, anëtarët e parlamentit nuk janë në dijeni të opinionëve dhe rekomandimeve të KES, dhe as publiku i përgjithshëm.

Disa partnerë socialë mendojnë se nuk ka vullnet të mjaftueshëm politik nga ana e qeverisë në tërësi për të shfrytëzuar institucionet e disponueshme të dialogut social në potencialin e tyre të plotë dhe për të vënë dialogun e vërtetë politik në qendër të agjendës politike.

Si një konkluzion i përgjithshëm, të gjithë KES të rishikuar kanë kaluar nëpër një periudhë të vështirë duke reflektuar në çështjet ekonomike dhe sociale që rrjedhin nga kriza globale ekonomike dhe financiare, por ato kanë mbetur të paprekura në mënyrë efektive. Ky është një tregues i mirë i qëndrueshmërisë së tyre në kohë krize tregon mirë për të ardhmen e KES në nën-rajon.

Një numër rekomandimesh të përgjithshme dhe specifike të shteteve janë paraqitur me qëllim të adresimit të mangësive të indentifikuara dhe për të rritur rëndësinë e ndikimit të veprimeve të KES. Këto përfshijnë sigurimin e një fushëveprimi të gjerë të kompetencës ligjore të KES kombëtarë për të dhënë mendime dhe këshilla për agjendat e reformave ekonomike, sociale dhe të punës; duke përcaktuar detyrimin ligjor të Qeverisë si e "tërë" për të kërkuar dhe siguruar reagime në kohë për rekomandimet e KES, dhe një shpjegim për ndjekjen; pavarësisht nga kufizimet financiare, institucionet e dialogut social duhet të marrin konsideratë të veçantë dhe duhet të vihen në dispozicion burime adekuate për të funksionuar siç duhet; burime shtesë të ekspertizës profesionale dhe teknike duhen të eksplorojnë, veçanërisht nga institutet e sektorit privat, universitetet, institutet kërkimore dhe organizatat e shoqërisë civile; tema të reja për shqyrtimin e KES mund të lidhen me zhvillimin ekonomik, migracionin, sfidat që lidhen me format e reja të punësimit dhe të ardhmen e çështjeve të punës.

Në Konferencën Nën-rajonale të Nivelit të Lartë, çdo KES u ftua të përzgjidhte të paktën dy rekomandime për të vepruar në të ardhmen dhe për t'u angazhuar në zbatimin e mëtejshëm. Mes atyre të përzgjedhur, ka një angazhim për të arritur një marrëveshje trepalëshe mbi kriteret objektive dhe të lehta për tu kontrolluar të përfaqësimit; krijimin e një mekanizmi monitorues për ndjekjen e opinionëve të KES; miratimin e një ligji të ri mbi KES; fushata ndërgjegjësimit për rolin e KES me qeverinë dhe parlamentin; rritjen e bashkëpunimit me institutet kërkimore, akademikët dhe organizatat e shoqërisë civile.

Mirënjohje

Ky raport është realizuar nga Kieran Mulvey, konsulent ndërkombëtar dhe Cristina Mihes, Specialiste e Lartë e Dialogut Social dhe Ligjit të Punës në ILO DWT/CO Budapest. Bazohet në raportet e hartuara nga ekipet e mëposhtme të rishikimit:

Këshilli Kombëtar i Punës i Republikës së Shqipërisë (KKP): Luljeta Krasta, Ministria e Mirëqënies Sociale dhe Rinisë (anëtare e sekretariatit të KKP), Vjollca Cane, Ministria e Mirëqënies Sociale dhe Rinisë (anëtare e sekretariatit të KKP), Arjola Alika, Sindikatat e Bashkuara të Pavarura të Shqipërisë, Kol Nikollaj, President i Konfederatës së Sindikatave të Shqipërisë (nënkryetar i KKP).

Këshilli Ekonomik dhe Social i Federatës së Bosnje dhe Hercegovinës (FeBeH KES)- Bosnja dhe Hercegovina: Edhem Biber, President i KES të FBiH, Ernis Imamović, Ministria e Punës (në rolin e Sekretarit të KES të FBiH), Fikret Alić, Sindikatat e Bashkuara të Pavarura, Edin Ibrahimpašić, Shoqata e Punëdhënësve të FBiH.

Këshilli Ekonomik dhe Social i Republikës Srpska (KES RS)- Bosnja dhe Hercegovina: Mira Vasić, Asistente Ministri, Ministria e Punës, Ranka Mišić, Presidente e Sindikatave të Bashkuara të Pavarura të RS, Velka Odžaković, Sindikatat e RS, Momčilo Divčić, Shoqata e Punëdhënësve të RS, Milka Kantar, Shoqata e Punëdhënësve e RS, Bojan Smiljanić, Sekretar i KES RS.

Këshilli Social i Malit të Zi (KS): Vesna Simović Zvicer, Qeveria, Vukašin Zogović, Bashkimi i Sindikatave të Lira të Malit të Zi, Duško Zarubica, Sindikatat e Malit të Zi, Suzana Radulović, Shoqata e Punëdhënësve të Malit të Zi, Rumica Kostić, Bashkimi i Punëdhënësve të Malit të Zi, Nataša Vukašinović, Sekretare e KS.

Këshilli Ekonomik dhe Social i Republikës së Serbisë (KES): Zoran Lazić, Asistent i Ministrisë, Ministria e Punës, Duško Vuković, Bashkimi i Sindikatave të Pavarura të Serbisë, Zoran Stojiljković, TU NEZAVISNOST, Svetlana Budimčević, Shoqata e Punëdhënësve të Serbisë, Dušan Petrović, Sekretar i KES.

Këshilli Ekonomik dhe Social i ish Republikës Jugosllave të Maqedonisë (KES): Branko Lazarevski, Ministria e Punës dhe Politikave Sociale, Betim Osmani, Ministria e Punës dhe Politikave Sociale, Zivko Mitrevski, Federata e Sindikatave, Blagoja Ralpovski, Federata e Sindikatave, Belinda Nikolovska, Organizata e Punëdhënësve të Maqedonisë, Goran Neshevski, Sekretar i KES.

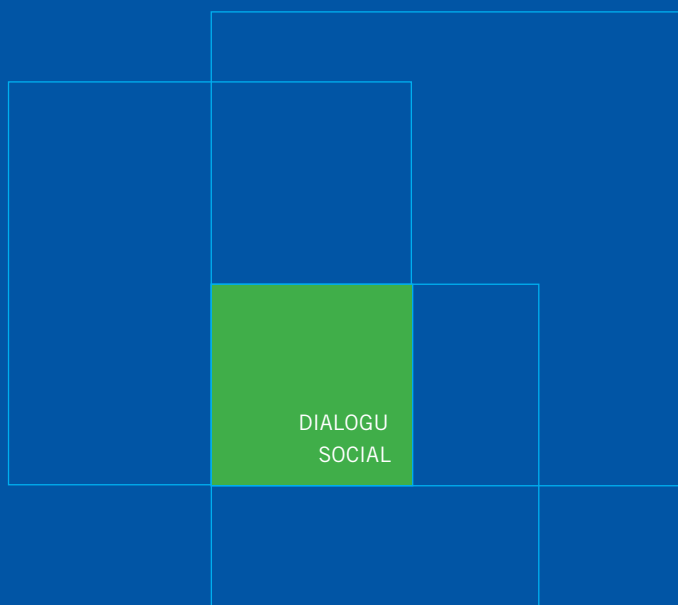
Këshilli Ekonomik dhe Social i Kosovës (*brenda kuptimit të Rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara*): Alban Bokshi, Ministria e Punës, Alush Sejdiu, Sindikata e Punëtorëve, Agim Shahini, Aleanca Kosovare e Biznesit, Parim Bajrami, Zyra Ekonomike e Kosovës.

Susanne Nielsen, CTA e projektit PEPÇS të ILO-s, me seli në Sarajevë, dha një kontribut të dobishëm dhe koordinoi aktivitetet mbështetëse të rishikimit të kolegëve, ndihmuar nga Melisa Osmić, Éva Mihlic, Koordinatorët Kombëtarë të ILO-s në vendet përkatëse (Zhuljeta Harasani - Shqipëri, Lejla Tanović – Bosnje dhe Hercegovinë, Emil Krstanovski – ish RJ e Maqedonisë, Jovan Protić - Serbi), Dorina Nika, asistente e projektit në Shqipëri, dhe Nina Krgović, menaxhere e projektit në Malin e Zi.

Athena Bochanis redaktoi versionin në Anglisht të raportit.

Raporti u rishikua dhe u miratua nga delegacionet trepalëshe të Këshillit Ekonomik dhe Social në fjalë gjatë Konferencës Nën-rajonale të Nivelit të Lartë të KES të mbajtur në Beograd në Korrik të 2017.

PJESA 1

1. Hyrje

"Platforma për punësim dhe çështje sociale" (PEPÇS) është një projekt rajonal që Komisioni Evropian e financon me shumën e 3 milionë euro i cili zbatohet bashkërisht nga ONP dhe Këshilli rajonal për bashkëpunim në Republikën e Shqipërisë, Bosnjë dhe Hercegovinës, ish-Republikën Jugosllave të Maqedonisë, Malit të Zi, Serbisë dhe Kosovës (sipas kuptimit të Rezolutës Nr.1244 të UNSC). Zbatimi trevjeçar i projektit ka filluar në Prill të vitit 2016 dhe ka për qëllim të forcojë bashkëpunimin rajonal dhe kapacitetet institucionale të administratës dhe organizatat e punëdhënësve dhe punonjësve në mënyrë që të fuqizojë ato për të zhvilluar dhe në mënyrë efektive të zbatojnë reformat e tregut të punës dhe politikave sociale në kontekstin e procesit të anëtarësimit në BE. Ekipi i menaxhimit të projektit është i vendosur në Sarajevë, Bosnjë dhe Hercegovinë. Mbështetja teknike për projektin është siguruar nga Ekipi i Punës së ILO-s/Zyra e selisë në Budapest (DWT/CO Budapest).

Ekonomitë e vendeve të Ballkanit Perëndimor ndajnë karakteristika të ngjashme strukturore dhe cilësitë në drejtim të tregut të punës, duke përfshirë papunësinë e lartë dhe punëtorët joaktivë, financimin e politikës së dobët aktive të tregut të punës, të burimeve të kufizuara të shërbimeve publike të punësimit dhe të mospërputhjes në mes të kërkesës dhe ofertës së punës. Ndërsa krijimi i vendeve të punës mbetet një sfidë e rëndësishme për të gjitha këto ekonomi, bashkëpunimi rajonal është një element thelbësor i stabilizimit dhe lidhjeve ekonomike midis vendeve të Ballkanit Perëndimor në rrugën e tyre drejt anëtarësimit në BE. Në veçanti, në fushën e çështjeve të punësimit dhe atyre sociale, ekonomitë mund të shkëmbejnë përvoja, të mësojnë nga njëri-tjetri dhe kështu të zgjedhin praktikën e tyre të krijimit të politikave dhe zbatimin e tyre.

Një nga reformat, e cila është theksuar në agjendën e Evropës 2020 është forcimi i partnerëve socialë për t'u përfshirë në dialogun social përmes reformave ekonomike dhe sociale. Dialogu social Evropian është i njohur si një shtyllë e modelit social evropian. Dialogu social në mes të qeverive, punonjësve dhe punëdhënësve në të gjitha nivelet është vendimtar për arritjen e zhvillimit të qëndrueshëm të vendit, rritjen ekonomike, krijimin e vendeve të punës dhe punën e mirë të biznesit, si dhe për të krijuar një situatë ku të gjithë kanë mundësi të barabarta në aspektin e konkurrencës ndërkombëtare, kushte të mira pune dhe praktikave të mira të punësimit. Pjesëmarrja e organizatave të punëdhënësve dhe punëtorëve në proceset që çojnë në punësim dhe reformave sociale është thelbësore për suksesin dhe qëndrueshmërinë e tyre, siç është rëndësia që qeveritë i japin Këshillit Ekonomik dhe Social dhe rezultateve të tyre.

Pavarësisht nga progresi, dialogu social në Ballkanin Perëndimor mbetet i dobët dhe efektiviteti i dialogut social dhe marrëveshjes kolektive si mjete për qeverisjen e tregut të punës janë të sfiduara. Proceset e dialogut social janë të kufizuara nga diskutimet e polarizuara mbi tregun e punës dhe reformat e ligjit të punës, veçanërisht në periudhën e fundit sfiduese të recesionit.

Këshillat Ekonomik dhe Social (KES) janë themeluar si institucione kombëtare të dialogut social trepalësh me një rol konsultativ dhe këshillues mbi çështjet e punës, ato sociale dhe ekonomike të interesit të përgjithshëm kombëtar në proceset e krijimit të politikave.

Megjithëse shumica e këshillave socio-ekonomike kanë mekanizmat institucionale për drejtimin e mendimeve dhe rekomandimeve në drejtim të reformave sociale dhe ekonomike, duket se këto mekanizma nuk funksionojnë si duhet dhe se ndikimi i këshillave për krijimin e politikave është i kufizuar. Roli i pamjaftueshëm i dialogut social është shkaktuar kryesisht nga mungesa e mekanizmave efektivë për koordinim, nga kapaciteti i dobët teknik i këshillave dhe nganjëherë nga mungesa e vullnetit politik të pjesëmarrësve në dialogun social për të arritur një marrëveshje në bazë të kompromisit.

Projekti PEPÇS ka për qëllim përmirësimin e punës së këshillave socio-ekonomike dhe kapaciteteve institucionale dhe teknike të anëtarëve të saj në vendet e përfshira nga ky projekt, në mënyrë që ata të kontribuojnë në përmirësimin e dialogut social dhe zhvillimit institucional të institucioneve të tregut të punës, të gjitha me qëllim të krijimit të

mundësive për dialog efektiv social që do të çojnë përfundimisht në krijimin e vendeve të reja dhe më të mira të punës dhe në progresin ekonomik dhe social.

Seksioni 2 përshkruan rregullimet praktike për zbatimin e rishikimit të kolegëve, ndërsa seksioni 3 përshkruan gjetjet faktike në lidhje me mandatin, strukturën dhe funksionimin e shtatë Këshillave target ekonomik dhe social. Seksioni 4 analizon ndikimin e Këshillave dhe pasqyron rekomandimet për aktivitetet e ardhshme. Ky seksion reflekton një konsensus të gjerë rreth asaj se cilat veprime janë më të dëshirueshme për zbatim në të ardhmen. Këto përfshijnë (a) prani më të madhe ministrore dhe qeveritare dhe mbështetje për KES; (b) përmirësimin e burimeve teknike, njerëzore dhe financiare; (c) transparencë dhe diskutime më të mëdha në procesin e konsultimit dhe shpërndarjes së rezultateve; dhe (d) përmirësimi i komunikimit me parlamentin në lidhje me rolin, detyrat dhe rezultatet e KES.

Një analizë më specifike e gjetjeve dhe rekomandimeve të raporteve kombëtarë është dhënë në Seksionin 5, duke përfshirë një përmbledhje të rishikimit të kolegëve. Funksionimi i Këshillave ekonomik dhe social kombëtar ndryshon në aspektin e ndikimit, efektivitetit, mbështetjes nga pjesëmarrësit, njohjes së aktivitetit të KES dhe marrëdhënieve me qeveritë dhe parlamentët.

Çdo KES u ftua të zgjedhë të paktën dy rekomandime për veprime të ardhshme dhe për angazhim në të ardhmen, në Konferencën Nën-rajonale të Nivelit të Lartë në Korrik të vitit 2017 në Beograd. Procedura dhe rezultatet e Konferencës së Beogradit janë prezantuar në Pjesën 2 të Raportit. Gjetjet dhe rekomandimet e rishikimit të kolegëve, si dhe rekomandimet e përzgjedhura që do të zbatohen më tej nga KES përkatës janë përmbledhur në një Matricë që i bashkangjitet Raportit.

2. Zbatimi i rishikimit të kolegëve

Gjatë gjithë raportit, termi “KES” është përdorur për të gjitha shtetet për referencë më të lehtë.

Rishikimi i kolegëve në lidhje me funksionimin e KES në gjashtë vendet target u prezantua në seminarin nënrajonial të mbajtur në Becici, Mal i Zi, më 3-4 Tetor 2016, ku Këshillat Ekonomik dhe Social kombëtar u përfaqësuan nga delegacionet trepalëshe.

Me atë rast, ekipi i PePÇS prezantoi ushtrimin e rishikimit të kolegëve dhe Termat e Referencës të përgatitura nga ILO. Konsensusin e arritur në lidhje me mënyrën se si do të vepronin ekipet e rishikimit të kolegëve, lloji i angazhimit që kërkohet, formati i propozuar i pyetësorëve të intervistimit dhe angazhimit në “palë” të vizitave të rishikimit të kolegëve dhe u ra dakord mbi raportimet pasuese nga delegacionet pjesëmarrëse të KES.

Rishikimet e kolegëve në lidhje me strukturën, funksionimin dhe efektivitetin e KES kombëtarë janë zbatuar në gjashtë vendet target nga Nëntori i vitit 2016 deri në Mars të vitit 2017. Çdo këshill socio-ekonomik ka bërë vlerësimin e dy këshillave të tjerë dhe vetë ka kaluar një vlerësim nga dy këshilla përkatës. Duhet të theksohet se në rastin e Bosnjës dhe Hercegovinës janë bërë dy vlerësime të veçanta të Këshillit Ekonomik dhe Social të Republikës Srpska dhe Këshillit ekonomik dhe social të Federatës së Bosnjës dhe Hercegovinës, sipas kompetencave të entiteteve dhe strukturës kushtetuese dhe ligjore të shtetit.

Ekipet e rishikimit të kolegëve kishin si detyrë që të identifikonin shembujt e praktikave të mira dhe zgjidhjeve të reja dhe për të lehtësuar diskutimet në mes kolegëve për metodat më të mira për tejkalimin e sfidave të përbashkëta me të cilat përballen këshillat socio-ekonomik kombëtare me rastin e përpjekjes për të rritur ndikimin e tyre në debatin aktual në nivel kombëtar për reformat ekonomike dhe sociale strukturore.

Çdo këshill socio-ekonomik ka emëruar ekipin katër anëtarësh të përbërë nga një përfaqësues i qeverisë, një përfaqësues i punëtorëve, një përfaqësues i punëdhënësve dhe sekretari i këshillit. Këshillat kanë mundur të vendosin dhe të formojnë dy ekipe të ndryshme («ekipe që zëvendësohen»), secila prej të cilave do të bëjë një vlerësim për një këshill. Kështu, çdo këshill ka mundur të ndahet në dy ekipe që do të përfaqësohen nga persona të ndryshëm dhe/ose partnerë social. Për shembull:

- **Ekipi i parë për vlerësim:** Përfaqësuesi i qeverisë A, përfaqësuesi i punëdhënësve A, përfaqësuesi i punëtorëve A dhe sekretari i këshillit socio-ekonomik.
- **Ekipi i dytë për vlerësim:** Përfaqësuesi i qeverisë B, përfaqësuesi i punëdhënësve B, përfaqësuesi i punëtorëve B dhe sekretari i këshillit socio-ekonomik.

Delegacioni prej katër anëtarësh nga të dy vendet pjesëmarrëse kanë vlerësuar situatën dhe bënë rekomandimet, prej të cilave të paktën dy rekomandime pritet të implementohen deri në fund të periudhës së zbatimit të projektit. PEPÇS ka ofruar ndihmë në vlerësimin dhe hartimin e raportit përfundimtar, duke përfshirë edhe rekomandimet, për të siguruar cilësi të qëndrueshme të procesit dhe rezultateve të tij. Zyra e ILO-s në Budapest dhe Koordinatorët kombëtarë të ILO-s kanë ofruar këshilla teknike dhe logjistike dhe asistencë ekipeve të rishikimit të kolegëve përpara, përgjatë dhe pas vizitës. Vlerësimi konsistonte nga vetëvlerësimi (pjesa A) i këshillit që vizitohet dhe pyetësori (pjesa B) që do të përdoren për ekipet e vlerësimit, si mëposhtë:

2.1. Vetë-vlerësimi

Në mënyrë që të përgatiten për vlerësimin e këshillave socio-ekonomike, këshilli pritës realizoi një vetëvlerësim të legjislacionit ekzistues përkatës dhe rregulloreve, veçanërisht ndryshimet e fundit të Ligjit të Punës dhe ligjet e tjera kombëtare që kanë të bëjnë me dialogun social, rregulloret dhe marrëveshjet. Këtu përfshihet:

- Vlerësimi dhe efektet e kuadrit ligjor dhe institucional ekzistues në funksionimin e vlerësimit të këshillit socio-ekonomik në aspektin e mandateve të tij, strukturës, përbërjes, mekanizmave e institucioneve të nënshtruara dhe përcaktuara; dhe
- Vlerësimi i mangësive ligjore dhe institucionale ekzistuese që pengojnë realizimin e një mënyrë efektive (prsh. duke prodhuar rezultatet e pritura), efikase (ekonomike) dhe dialogun social të koordinuar në nivel kombëtar.“

Vetëvlerësimi është dërguar te ekipet përkatëse të rishikimit të kolegëve 3 javë para vizitës dhe është diskutuar me ekipin gjatë vizitës.

2.2. Intervistat e rishikimit të kolegëve

Intervistat gjatë vlerësimit të gjendjes janë përqendruar në katër drejtimet e mëposhtme:

- I. Deri në çfarë mase kornizat ligjore dhe institucionale ekzistuese mbështesin dialogun efikas dhe efektiv trepalësh në nivel kombëtar.
- II. Procesi i formulimit të mendimeve/preferimeve-identifikimi i pengesave të mundshme në metodat aktuale të punës së këshillit socio-ekonomik dhe dhënia e rekomandimeve për përparimin e këtij procesi.
- III. Përbërja e këshillit socio-ekonomik dhe
- IV. Ndikimi i rekomandimeve dhe opinionëve të këshillit socio-ekonomik.

Gjatë këtyre vizitave, ekipet për vlerësimin e gjendjes kanë intervistuar edhe përdoruesit edhe anëtarët e këshillit socio-ekonomik në lidhje me aspektet e mësipërme.

2.3. Detyrat e realizuara nga ekipet e rishikimit të kolegëve

PËRSHKRIMI I DETYRËS	KOHA	REZULTATET DIREKTE
Rishikimi dhe grumbullimi i komenteve mbi draftin e Termave të Referencës të rishikimit të kolegëve (drafti është hartuar nga ONP), si pjesë e përgatitjeve për konferencën nënrajonale	Shtator 2016	Komente mbi draftin e Termave të Referencës të rishikimit të kolegëve.
Pjesëmarrja në konsultimet subrajonale. Qëllimi i takimit ishte vlefshmëria e termave të referencës për vlerësimin e situatës, si dhe për ekipet që të trajnoheshin mbi mënyrën e realizimit të rishikimit dhe përgatitjes së raportit të rekomandimeve. Përveç kësaj, një marrëveshje përfundimtare u arrit mbi çiftimin e ekipeve të KES për vizitën të pala e tretë, dhe u ra dakord mbi planin e udhëtimit në lidhje me vizitat.	Tetor 2016	Janë vërtetuar TeR të rishikimit të kolegëve. U ra dakord mbi planin e udhëtimit për ekipet

PËRSHKRIMI I DETYRËS	KOHA	REZULTATET DIREKTE
<p>Vlerësimi i situatës të këshillave socio-ekonomik kryhet në përputhje me detyrat e ratifikuara të projektit dhe vlerësimin e planeve të udhëtimit.</p> <p>Detyrat specifike përfshijnë:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prgatitja për misionin e vlerësimit, duke përfshirë zgjedhjen e ekipit për vlerësimin e gjendjes, koordinimin me ekipin e çiftuar, caktimin e takimeve me këshillat sociale dhe ekonomike të vendeve të tjera të cilat janë vlerësuar. • Vetëvlerësimi i legjislacionit dhe rregulloreve përkatëse ekzistuese. • Pjesëmarrja në misionin e vlerësimit - në periudhë prej dy ditësh. • Draft raporti mbi vlerësimin e gjendjes së këshillit socio-ekonomik në një vend të caktuar në përputhje me formatin e raportimit, dhe me mbështetjen e ekspertëve ndërkombëtarë. 	Tetor 2016– Mars 2017	<p>Gjashtë raporte të vetëvlerësimit të legjislacionit dhe rregulloreve përkatëse.</p> <p>Gjashtë raporte të rishikimit të kolegëve me rekomandime specifike për përmirësimin e funksionimit të këshillave kombëtar social dhe ekonomik në shtetet e përfshira në projekt.</p>

2.4. Plani i zbatimit i rishikimi të kolegëve

EKIPET PËR VLERËSIM	VIZITAT	KOHA
Kosova A, Shqipëria A	IRJ Maqedonisë	8–10 Nëntor 2016
Kosova B, IRJ Maqedonisë B	Republika e Shqipërisë	16–18 Janar 2017
Shqipëria B, IRJ Maqedonisë B	Kosova	7–9 Shkurt 2017
Serbia A, Mali i Zi A	Bosnja dhe Hercegovina	6–9 Dhjetor 2016
	Federata BdeH	7 Dhjetor 2016
	Republika Srpska	8–9 Dhjetor 2016
Mali i Zi B, Bosnja dhe Hercegovina B	Republika e Srbisë	24–26 Janar 2017
Serbia B, Bosnja dhe Hercegovina B	Mali i Zi	21–23 Shkurt 2017

Raportet për vlerësimin e situatës janë paraqitur në konferencën nënrajonale në korrik 2017 si pjesë e diskutimeve për veprimet e ardhshme për zbatimin e rekomandimeve të zgjedhura të këshillave socio-ekonomike. Përveç kësaj, përfaqësuesit e këshillave socio-ekonomike nga vendet anëtare të BE-së kanë marrë pjesë në takimin e përbashkët dhe kanë përmendur shembuj frymëzues të praktikës së mirë nga organizatat e tyre.

2.5. Zbatimi dhe rishikimi

Të gjitha ekipet për vlerësimin e gjendjes kanë bërë vizitat e tyre dhe kanë dorëzuar raportet gjatë periudhës nga shkurti deri në mars të 2017. Në bazë të intervistave me palët kyçe të kryera në vend, si dhe një rishikim me shkrim të dokumenteve dhe situatave përkatëse të paraqitur në vetëvlerësim të ofruara nga ana e vlerësuar e këshillit socio-ekonomik, nga secili grup i vlerësimit të gjendjes është kërkuar të paraqesë një raport mbi çështjet kyçe të mëposhtme:

- Mandati dhe roli i këshillit socio-ekonomik
- Sekretariati teknik i këshillit socio-ekonomik
- Anëtarët e këshillit socio-ekonomik
- Ndikimi i këshillit socio-ekonomik
- Rekomandimet për veprimet e ardhshme

Këto pesë komponentë kryesorë janë baza e përmbajtjes së raporteve të rishikimit të kolegëve. Ato kanë dhënë informata të paçmuara dhe njohuri mbi bazën ligjore/bazat rregulluese të raporteve të veçanta të këshillave socio-ekonomik, gjenezën historike të procesit modern të dialogut social, marrëveshjet që përcaktojnë proceset e tilla dhe punën në të gjitha diskutimet e tyre gjatë dekadës së kaluar.

Natyrisht, një theks më i madh u vu në çështjet që lidhen me praktikën e kohëve të fundit, rezultatet dhe sfidat që lidhen me krijimin e politikave.

Detajet dhe vëllimi i këtyre raporteve janë ndihmë e madhe në marrjen e një perspektive rajonale mbi çështjet e praktikave të zakonshme dhe të ndryshme të këshillave socio-ekonomike. Siç është shpesh rasti, kultura në një vendi, konteksti historik, social dhe ekonomik dhe praktika e marrëdhënieve insdustrial ndikon në mënyrën se si ata transmetojnë përvojën dhe praktikën e tyre në ligjet dhe rregulloret, dhe më pas në strukturat e tyre të qeveritare (si në nivelin institucional të këshillit socio-ekonomik, ashtu edhe në nivelin qeveritar ose parlamentar).

3. Gjetjet e përgjithshme

Vendet e Eupropës Qendrore dhe Lindore kanë një trashëgimi të përbashkët gati nga gjysmë shekulli të regjimeve socialiste. Si rrjedhojë, kjo ka çuar në krijimin e një lloj tipi paternalistë të dialogut social «që udhëheq qeveria», e cila ka ndikuar në mënyrën në të cilën partnerët socialë marrin pjesë në procesin e dialogut social trepalësh.

Jostabiliteti politik i nënrajonit, veçanërisht i shkaktuar nga shpërbërja e ish-Jugosllavisë, ka zgjatur me vite dhe ende nuk është tejkaluar plotësisht. Kjo ka penguar kalimin e lehtë nga ekonomia e mëparshme socialiste në një ekonomi të tregut dhe demokrate. Procesi i ngadalshëm i tranzicionit ka rezultuar në një rritje dramatike të papunësisë dhe uljen e fitimeve, si dhe përfitimet sociale, si dhe në përhapjen e varfërisë. Duke kufizuar të drejtat kolektive të punës që i ka përshpejtuar më tej efekti krizës globale ekonomike, fuqia dhe ndikimi i sindikatave është zvogluar, ndërsa zëri i NVM-ve që janë bërë shumë në përgjithësi nuk dëgjohet në dialogun trepalësh kombëtar. Një kontekst i tillë ka ngadalësuar në mënyrë të konsiderueshme zhvillimin e sistemit të qëndrueshëm të marrëdhënieve industriale në nënrajon.

Gjatë tranzicionit nga një ekonomi e centralizuar në një të tregut, të gjitha vendet e përfshira në projekt kanë krijuar institucione dhe mekanizma për dialog trepalësh social dhe marrëveshjeve kolektive. Parimet ligjore dhe institucionale për dialogun social janë të përfshira në ligjet kolektive të punës, pas rënies së regjimeve socialiste janë bërë pjesë të rëndësishme të sistemit të drejtësisë së punës. Aktualisht, marrëdhëniet industriale në të gjithë vendet e Ballkanit Perëndimor janë karakterizuar nga dominimi i konsultimeve të institucionalizuara trepalëshe në nivelin e politikës shtetërore, në vend të marrëveshjeve kolektive. Gjatë dekadës së fundit, vendet e Ballkanit Perëndimor kanë krijuar infrastrukturën relativisht të gjera të konsultimeve tripalëshe. Ky proces është mbështetur me ratifikimin e gjerë të Konventave themelore të ONP, veçanërisht Konventën nr. 87 mbi lirinë e asociimit dhe mbrojtjen e të drejtës për organizim, Konventën nr. 98 në negociatat kolektive dhe të drejtën për tu organizuar dhe të Konventës nr. 144 për konsultimet trepalëshe. Në shumicën e këtyre vendeve, institucionet e dialogut social janë rritur, shpesh me mbështetjen e ONP.

Megjithatë, pavarësisht progresit të konsiderueshëm në ndërtimin e institucioneve të dialogut social, ato ende nuk luajnë rolin e tyre në mënyrë efektive. Kryesisht ato kanë dukshmëri të ulët në shoqëri dhe ndikim të vogël në politikën kombëtare dhe proceset e krijimit të ligjeve. Niveli i ulët i vullnetit politik për çështjen e dialogut social trepalësh, mbështetja e kufizuar institucionale dhe kapacitetet e pamjaftueshme teknike të këtyre institucioneve i pengon ato për të dhënë këshilla me cilësi të lartë në një fushë të gjerë çështjesh komplekse ekonomike dhe sociale negativisht ndikojnë në besueshmërinë e tyre në kontekstin e debateve kombëtare. Niveli i besimit ndërmjet pjesëmarrësve në dialogun social është ende i ulët. Në disa raste, qeveritë nuk e kuptonë plotësisht rolin e tyre si lehtësues, asistentë dhe garantues të dialogut social efektiv dhe të rëndësishëm dhe partnerët socialë kanë dyshime rreth aftësive të qeverisë për të luajtur këtë rol. Partnerët socialë kanë ende mangësi në lidhje me infrastrukturën organizative dhe kapacitetet teknike të nevojshme për angazhimin dhe dhëniën e kontributeve potenciale.

Që nga fillimi i krizës globale ekonomike dhe financiare që çoi në një rënie në punësim, efektiviteti i dialogut social dhe marrëveshjeve kolektive në procesin e pajtimit të pikëpamjeve rrënjësisht të ndryshme ndërmjet qeverive, organizatave të punëtorëve dhe punëdhënësve mbi çështjet kyçe në lidhje me reformimin e institucioneve të tregut të punës është vënë në pikëpyetje. Përfaqësuesit e punëdhënësve dhe qeverive shpesh insistojnë mbi masat për të rritur fleksibilitetin e tregut të punës si një përgjigje ndaj krizës ekonomike. Sindikatat kanë kundërshtuar fuqishëm masa të tilla, dhe theksojnë zbatimin e dobët të dispozitave të ligjit të punës, si dhe mungesën e politikave efektive për të krijuar vende pune të cilësisë. Në mënyrë të ngjashme, ka një dallim shumë radikal në mes të punëdhënësve dhe të punësuarve në vëllimin, përfshirjen dhe kohëzgjatjen e marrëveshjeve kolektive në të gjitha nivelet.

Partnerët trepalësh në vendet e përfshira në projekt shpesh janë bllokuar në procesin e dialogut social kombëtar, duke u detyruar që ti drejtohen ONP për këshilla teknike në lidhje me pikëpamjet e tyre të ndryshme dhe të kundërta.

ONP thekson a) nevojën për të respektuar dhe plotësisht të arrihen të drejtat e tyre themelore të punës në të gjitha situatat, sidomos në kohën e krizës ekonomike, b) nevojën për dialog efektiv social në mes të partnerëve të cilët njohin se pala tjetër është barabartë, legjitime, e pavarur dhe se ajo ka një besueshmëri; c) nevojën për të promovuar bisedimet kolektive si një mjet vetë-rregullues që plotëson ligjin që është në dispozicion për partnerët socialë dhe si një bazë e qëndrueshme për dialogun social trepalësh.

Për të përcaktuar korrelacionin ndërmjet kornizës së caktuar ligjore dhe institucionale dhe efektivitetin e këshillave socio-ekonomike, ne kemi nevojë për të vlerësuar nëse funksionet aktuale të sistemit institucional, funksionet dhe strukturat sigurojnë mbështetjen e dialogut social trepalësh për të prodhuar rezultate. KES duhet të jetë në gjendje të ndikojë në proceset legjislativë nëpërmjet dhënies së rekomandimeve të një cilësie të lartë mbi çështjet e interesit publik dhe kombëtar si dhe me ndihmën e monitorimit të zbatimit të tyre.

3.1 Kuadri ekzistues ligjor dhe institucional për dialogun social trepalësh në nivel kombëtar

Në shumicën e vendeve të përfshira në projekt, dialogu kombëtar trepalësh social është institucionalizuar nëpërmjet krijimit të këshillave socio-ekonomik trepalësh me kompetenca të përgjithshme mbi çështjet ekonomike dhe sociale me interes për shoqërinë e gjerë. Shumica e vendeve kanë nga një KES, por në rastin e Bosnjës dhe Hercegovinës, ekzistojnë dy Këshilla Socio-ekonomik me përgjegjësi për dialogun social dhe marrëveshjet kolektive në nivel entiteti.

Baza ligjore për organizimin dhe funksionimin e këtyre institucioneve është dhënë në Ligjin e Punës (Republika e Shqipërisë), me ligj të veçantë (Republik e Serbisë, Mali i Zi, BH-Republika Srpska) ose me bazë ligjore në Ligjin e Punës dhe marrëveshje trepalëshe ndërmjet qeverive dhe organizatave të punëtorëve dhe punëdhënësve që janë përfaqësues në nivel kombëtar (IRJM). Ligje të tilla ose marrëveshje për arritjen e misionit dhe mandatin e këshillave socio-ekonomike, kompetencat dhe përgjegjësitë e tyre kryesore, përcaktojnë përbërjen e tyre dhe mënyrën e përfaqësimit të palëve, përcaktojnë sistemin e votimit, detyrimin e parashikuar (IRJM, Serbia, BH-Republika Srpska) ose mundësinë e qeverisë dhe parlamentit për të kërkuar mendimin/rekomandimin e këshillit dhe të krijojnë një mekanizëm për të dërguar rekomandime/mendimet te institucionet relevante. Themelimi i organeve të përhershme të specializuara, dinamika e takimeve dhe burimet e metodat e financimit të gjitha aktiviteteve të këshillave socio-ekonomike.

Në shumicën e vendeve të përfshira nga ky vlerësim, mandati i këshillit kombëtar socio-ekonomik është mjaft i gjerë duke përfshirë fushën e gjerë të çështjeve ekonomike dhe sociale, dmth. të reformave të punës dhe punësimit, reformat fiskale dhe tatimore, arsimin dhe aftësitë, diskutimin mbi masat për të zbutur efektet e krizës ekonomike, konkurrencës dhe produktivitetit, privatizimi dhe reforma strukturore (Republika e Shqipërisë, Republika e Serbisë, BH-Republika Srpska). Kjo mundëson Këshillat përkatës të lidhen me reformat e përgjithshme të agjendës qeveritare ekonomike dhe sociale. Në disa raste, mandati i KES është kryesisht i lidhur me marrëdhëniet e punës, punësimin, pagat minimale, rritjen e pagave, zhvillimin e bisedimeve sociale, sigurimin shoqëror dhe pensionet (ish RJ e Maqedonisë).

Por, pavarësisht nga fakti se këshillat socio-ekonomike në përgjithësi kanë mandatin për të marrë me marrëveshje me një spektër të gjerë çështjesh ekonomike dhe sociale dhe për të diskutuar ato, shpesh dialogu trepalësh social është perceptuar si përgjegjësi e vetme e Ministrisë së Punës, dhe jo «e gjithë» qeverisë.

Legjislati në shumicën e vendeve përcakton një detyrim, për qeverinë që të kërkojë rekomandimet e këshillit socio-ekonomik. Megjithatë, ende nuk ka një praktikë standarde të respektimit të këtyre detyrimeve dhe shpesh këto detyrime injorohen nga ministritë relevante (psh. Ministria e Financave dhe ekonomisë).

3.2. Strukturat e brendshme të disponueshme për mbështetjen teknike të proceseve të formulimit të rekomandimeve dhe opinionëve të KES (sekretariatët teknik dhe komitetet e përhershme të specializuar)

Sekretariati i KES është pjesë e administratës që merret me çështjet e punës ose njësi administrative përgjegjëse në ministrinë e punës dhe çështjeve sociale (si në Republikën e Shqipërisë, IRJM), ose është më i pavarur dhe i lidhur direkt me këshillin socio-ekonomik (Republika e Serbisë, BH-Republika Srpska).

Në vendet e rishikuara, sekretari i këshillit socio-ekonomik është një ekspert teknik, një nëpunës shtetëror ose ish-punonjës i organizatave sindikale/punëdhënësve. Zakonisht ai/ajo propozohet nga Ministri i Punës (pas konsultimeve me partnerët socialë) ose vetë këshilli.

Buxheti i KES është zakonisht i siguruar nga buxheti i shtetit dhe menaxhohet brenda ndarjeve buxhetore të Ministrisë së Punës. Gjatë dekadës së fundit, buxhetet e këshillave socio-ekonomike janë reduktuar disi në përputhje me politikën e përgjithshme të reduktimit të shpenzimeve të shtetit. Megjithatë, në Republikën e Serbisë buxheti i këshillit për vitin 2017 është rritur. Për të ngritur nivelin e vetëdijes për rolin dhe punën e KES, të gjithë këshillët e rishikuar kanë theksuar sigurimin dhe mbrojtjen e burimeve adekuate financiare dhe teknike.

Derisa komitetet e përhershme të specializuara janë njohur si praktikë e mirë në të gjitha vendet e përfshira në projekt, duket se cilësia e punës së tyre mund të përmirësohet në mënyrë që të merret parasysh ekspertiza më e gjerë e shoqërisë civile (p.sh. grupet e ekspertëve, OJQ), të instituteve hulumtuese dhe akademike. Një numër zgjidhjesh të mundshme janë propozuar për të ndihmuar në arritjen e kësaj: krijimi i fondeve të hulumtimit përmes kontributeve të përbashkëta të përbërësve trepalësh (IRJM), ri-dizajnimi/plotësimi i buxhetit për projektet specifike (Republika e Serbisë), vendosja e bashkëpunimit pro bono me qarqet akademike, grupet e ekspertëve, OJQ-të dhe këshillat socio-ekonomike dhe të tjerë (Mali i Zi).

3.3. Identifikimi i pengesave në proceset operative të KES

Të gjitha vendet që kanë kaluar nëpërmjet vlerësimit të gjendjes, nuk kanë ende një praktikë ku qeveritë të kërkojnë opinionet ose rekomandimet e KES dhe të sigurojnë reagime në informacion të KES, madje edhe atje ku është detyrim ligjor i qeverisë për të bërë një gjë të tillë. Gjithashtu, nuk ka mekanizëm të institucionalizuar nëpërmjet të cilit qeveria/parlamenti të përcjellin aktivitetet që rrjedhin nga rekomandimet e këshillit socio-ekonomik. Në këtë kontekst, formulimi i mjeteve të monitorimit që do të jetë në dispozicion sekretariatit të këshillit është identifikuar si një shembull i praktikës së mirë (e zbatuar në IRJM) e cila mundëson arritjen e këtij qëllimi.

Arsyet e mundshme për mangësitë operative përfshijnë: (a) urgjencë të caktuar në krijimin e politikës/vendimit për shkak të procedurës ekzistuese të shkurtër për miratimin e ligjit/politikës, (b) prioritet i ulët i jepet dialogut social nga krijuesit e politikave dhe ministrinë, (c) afatet e shkurtëra që i jepen KES për të adoptuar rekomandimet (p.sh. 10 ditë në Republikën e Serbisë), (d) frekuenca e ulët dhe e parregullt e takimeve të KES (p.sh. në Republikën e Shqipërisë dhe IRJM), (e) proceset joefektive vendimmarrëse të shkaktuara nga sistemi joadekuat i votimit, debatet e polarizuara, ekspertiza e dobët teknike dhe hulumtimi joadekuat rreth çështjeve të ndërlikuara ekonomike dhe financiare (p.sh. përfaqësimi i madh i i tre palëve në Malin e Zi), (f) kërkesat procedurale për dorëzimin e rekomandimeve të këshillit socio-ekonomik janë shumë burokratike dhe zgjasin në kohë (p.sh. në Republikën e Serbisë mendimi për projektligjin së pari duhet të dërgohet ministrisë e cila ka propozuar draftin, dhe vetëm pas kalimit të 30 ditëve nëse nuk ka përgjigje, mund të dorëzohet direkt qeverisë), dhe (g) tendencat e caktuara të qeverive të anashkalojnë debatin me këshillin social dhe ekonomik dhe të miratonjë ligji me etiketimin « procedurë emergjente.»

3.4. Anëtarët e KES dhe kontributet e tyre në debate

Është vërejtur prezenca mjaft e dobët e ministrave në takimet e KES. Përjashtim bën Ministri i Punës i cili zakonisht kryeson këshillin social dhe ekonomik (përveç në rastin e Republikës së Serbisë dhe BH-Republika Srpska, ku ekziston sistemi i rotacionit). Praktika e zëvendësimit të shpeshtë të ministrave me zëvendësit e tyre ose me nënpunësit e rinj është vënë re.

Rregulli i konsensusit kryesisht zbatohet gjatë miratimit të rekomandimeve/mendimeve brenda KES. Megjithatë, ndonjëherë është e vështirë të arrihet konsensusi, veçanërisht në lidhje me reformat strukturore në kohën e krizës ekonomike, dhe ka raste kur konsensusi nuk mund të arrihet atëherë sugjerohet që rregulli i konsensusit të zëvendësohet me rregullin e shumicës. Gjithashtu, duke pasur parasyh rolin e përfaqësuesve të qeverisë në takimet e KES, që ka të bëjë kryesisht me shpjegimin dhe mbrojtjen e qëndrimit të qeverisë rreth një çështje ligjore ose politike dhe për të marrë reagime është vënë në pikëpyetje arsyetimi i votës qeveritare në miratimin e rekomandimeve.

Përgjithësisht, anëtarët e këshillit socio-ekonomik dhe komitetet e tyre të specializuara të përhershme marrin kompensim mujor për pjesëmarrjen e tyre në KES. Megjithatë, kjo praktikë ndryshon nga vendi në vend në rajon.

3.5. Ndikimi i rekomandimeve dhe opinioneve të KES

Është vërejtur se vetëm 50 për qind e numrit të përgjithshëm të projektligjeve të miratuara që janë nën fushëveprimin e kompetencave të KES janë diskutuar më parë nga KES kombëtar

Shumë shpesh parlamenti dhe deputetët nuk janë të vetëdijshëm për opinionet/rekomandimet e këshillit socio-ekonomik, dhe as opinioni i gjerë.

Disa partnerë socialë mendojnë se nuk ka vullnet politik të mjaftueshëm nga ana e qeverisë së e tërë për të përdorur institucionet e dialogut social të disponueshme në potencialin e tyre të plotë and për të vendosur dialogun politik të vërtetë si prioritet në agjendë.

Si një konkluzion i përgjithshëm, të gjithë KES kanë kaluar periudha të vështira, si pasojë e çështjeve ekonomike dhe sociale të krizës globale financiare dhe ekonomike, por kanë mbetur të paprekur. Ky është një tregues i mirë i qëndrueshmërisë së tyre në kohë krize dhe tregon mirë për të ardhmen e KES në nënrajon.

4. Rekomandime të përgjithshme dhe veprime në lidhje me diskutime të mëtejshme dhe zbatime

Si parim kryesor, këshillat socio-ekonomike mund të jenë efektive vetëm nëse ata përbëhen nga komponentët në vijim:

- Respekt të ndërsjelltë dhe besim ndërmjet palëve;
- Vullnet politik për të debatuar rreth politikave dhe ligjeve ekonomike dhe sociale me ndikim të punëdhënësit dhe punëtorët në forumin kombëtar trepalësh të dialogut social;
- Vullneti i tre palëve për të debatuar rreth çështjeve kyçe ekonomike dhe sociale me tendencë për të arritur një kompromis;
- Përfaqësim trepalësh adekuat dhe konsistent dhe prezencë në nivelet e vendim-marrjes së qeverisë, sindikatave, organizatave të punëdhënësve dhe punëtorëve;
- Kapacitet teknik për të prodhuar rezultate të një cilësie të lartë dhe disponueshmëri të rregullt të ekspertizës;
- Struktura adekuate dhe burime për personelin administrativ dhe një buxhet relevant;
- Qasje kolektive dhe jo-konfrontuese për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve;
- Shtyrja e çështjeve për të cilat nuk janë rënë dakord për diskutime të mëtejshme në mënyrë që të mos shndërrohen në çështje për konfrontim të vazhdueshëm dhe përçarje;

Ndërsa KES kanë nevojë për strukturat e duhura për të qënë efektive, çelësi është t'i bëjë ata të punojnë në praktikë. Një KES duhet të prodhojë sa të jetë e mundur rezultate konsensuale të cilat më pas duhet të përkthehen në politikë ose në ligje që përmirësojnë mjedisin ekonomik dhe social kombëtar dhe standardet e jetesës së qytetarëve. Thelbësore është pasja e strukturave të duhura, por prodhimi i politikave të qëndrueshme të konsensusit është thelbësore për të siguruar legjitimitetin e tyre.

Në të gjitha vendet e rishikuara, struktura, përfaqësimi dhe legjislacioni për institucionet e dialogut social trepalësh duket se janë në përputhje me standardet më të mira ndërkombëtare por pjesëmarrja dhe rezultatet nuk përmbushin normat dhe pritshmëritë e praktikave më të mira. Kjo dikotomi mbetet sfida e vazhdueshme për të gjithë KES- kalimi nga teoria në praktikë, nga qëllimi te efekti dhe për të ndaluar kalimin nëpër mocionet dhe për të siguruar që angazhimet e tyre janë realizuar.

Prandaj, është i rëndësishëm për t'u nënvizuar qëllimi i përgjithshëm i këshillave socialo-ekonomike.

- Qëllimi i KES është që të forcojë dialogun social dhe civil nëpërmjet përdorimit më të mirë të institucioneve trepalëshe ekzistuese dhe fuqizimit të pjesëmarrjes së partnerëve socialë në strukturat qeveritare për menaxhimin e çështjeve ekonomike dhe sociale, në veçanti në nivel kombëtar.
- KES siguron një platformë institucionale ku mund të zhvillohet dialogu mbi çështjet aktuale dhe të ardhshme ekonomike dhe politikave sociale dhe sfidat. Ky dialog duhet të informojë dhe të çojë drejt zbatimit të ndryshimeve të nevojshme të politikave rreth temave si të marrëdhënieve të punës dhe industriale, të drejtat

sociale, punësimi, qeverisja e tregut të punës në lidhje me masat, por dhe politikat fiskale dhe ekonomike me ndikim në standardin e jetesës së qytetarëve.

- KES krijon një forum ku përfaqësuesit kryesorë të Qeverisë dhe partnerët socialë me – kur është e përshtatshme – pjesëmarrjen e përfaqësuesve të grupeve të tjera të interesit si shoqëria civile mund të diskutojnë, mendojnë dhe të arrijnë një konsensus të mundshëm mbi sfidat kryesore për ekonominë dhe shoqërinë rreth çështjeve të interesit të përgjithshëm kombëtar.
- KES mund të ndihmojë shoqërinë të arrijë barazi sociale dhe transparencë qeveritare në kuptimin më të gjerë, me ndihmën e rritjes së të ardhurave, përmirësimit të kohezionit social dhe promovimit të politikave që çojnë në një mjedis jetese me cilësi më të lartë.
- KES mund të organizojë diskutime të nivelit të lartë rreth çështjeve që lidhen me Bashkimin Evropian dhe ILO-n dhe mund të ndër marrë veprime të përbashkëta në mënyrë që të përmbushë detyrimet ndërkombëtare. Kjo gjë inkurajon një qasje bashkëpunuese në drejtim të politikave zhvilluese në lidhje me këto institucione ndërkombëtare.

4.1. mandati i KES

Në thelb, që këshillat socialë dhe ekonomikë të jenë më efektivë, ata duhet të kenë një mandat të gjerë ligjor, qëllimi kryesor i të cilit është të paraqesë pikëpamjet dhe politikat e punëdhënësve dhe sindikatave të qeverisë dhe gjithashtu të degjojnë pikëpamjet e tyre, të udhëheqë debate dhe të arrijnë marrëveshje mbi temat kryesore të agjendës dhe të japë këshilla rreth çështjeve të rëndësishme të punës, sociale dhe ekonomike. Një mandati i tillë lejon KES të influencojë në krijimin e politikave dhe të sigurojë që politikat qeveritare kanë mbështetjen e gjerë të publikut.

Në vendet ku KES ka detyra më të gjera konsultative, mandati i tij që ka të bëjë me politika më të gjera ekonomike dhe sociale është përcaktuar qartë me ligj ose me marrëveshje trepalëshe. Ai përfshin politika dhe masa për të zbutur efektet e krizës ekonomike, reformat e taksave, reformat e ligjit të punës, të shëndetësisë, arsimit dhe zhvillimit të aftësisë, papunësisë dhe ekonomisë informale.

Në vendet ku mandati është më i kufizuar, duhet të merret në konsideratë zgjerimi i mandatit të tyre.

Në kuadrin e mandatit të KES është e rëndësishme që të ketë një qasje të qëndrueshme në të gjithë nën-rajonin në mënyrë që të sigurohet që nuk kemi të bejmë vetëm me çështjet e marrëdhënieve të punës dhe problematikat që lidhen me vendet e punës të tilla si sigurimet shoqërore, pensionet dhe pagat minimale.

Një qasje konsistente është e rëndësishme në të gjithë nën-rajonin për sa i përket mandatit të KES në mënyrë që të sigurohet që këshillat të mos përfshihen vetëm në çështjet e marrëdhënieve të punës dhe vendeve të punës të tilla si sigurimet shoqërore, pensionet dhe pagat minimale.

4.2. Sfondi konsultativ/trajtimi i mangësive në implementim

Dispozitat ligjore që rregullojnë themelimin e këshillave socio-ekonomike në vendet që kanë marrë pjesë në vlerësim parashikon kompetenca të gjëra këshilluese dhe autorizime administrative e funksionale. Megjithatë, mangësitë paraqiten në zbatim kur qeveria dhe/ose parlamenti nuk zbatojnë në praktikë frymën, qëllimin dhe të drejtat e parashikuara nga dispozitat ligjore primare.

Shumica e legjislacioneve që rregullon punën e këshillave socio-ekonomike në vendet që kanë marrë pjesë në vlerësim përcaktojnë detyrimin e qeverisë për t'u konsultuar me këshillin mbi masat e rëndësishme legjislative të propozuara gjatë procesit të konsultimit. Megjithatë, kjo kërkesë nuk respektohet në praktikë. Mungesa e vullnetit

për konsultime u vu re kryesisht të ministritë kryesore – ato që kanë të bëjnë me financa, ekonomi, më parë se ato që janë përgjegjës për çështjet e punës, programeve sociale, arsim dhe kështu me radhë. Për shembull, Republika e Serbisë kanë deklaruar në mënyrë të qartë këtë lloj praktike të mirë, ndërkohë që këshillat socialo-ekonomik (Mali i Zi, dhe Republika e Shqipërisë), kanë shprehur shqetësimin në lidhje me pamundësinë e monitorimit të rekomandimeve të tyre drejtuar Qeverisë.

Detyrimi ligjor i qeverisë për të kryer konsultime me KES kombëtar është vendimtare dhe duhet të lejohet një periudhë e mjaftueshme kohe për të mundësuar që këto konsultime të jenë gjithëpërfshirëse dhe transparente. Përndryshe bëhet fjalë vetëm për “respektimin e shkronjës së ligjit”, në mënyrë që të përmbushë bazën statutore primare detyrim legjislativ që i takon punës së këshillave socialo-ekonomike. Një numër i raporteve për vlerësim i referohet në mënyrë eksplicite pengimit të procesit konsultativ duke imponuar kufizime të pamundura kohore mbi periudhën e konsultimit, ose për shkak të dështimit për të bërë konsultime me KES në rastet e legjislativ urgjent dhe jetik. Për shembull, rishikimi i kolegëve të KES në Republikën e Serbisë i referohet pasazhit të legjislativ që ka të bëjë me rregullat për kompanitë publike, akciza taksa/TVSH, ku nuk janë kryer konsultime, si dhe periudhën e kufizuar prej pesë ditësh për konsultime mbi ligjin e ri të punës.

Këtu rekomandimi kryesor do të ishte se duhet të ketë një imperativ të veçantë ligjor për të siguruar procesin e plotë dhe të duhur të konsultimit të legjislativit kyç. Gjithashtu, duhet të ketë dhe detyrime ligjore nga ana e qeverisë për të siguruar reagime në kohë në lidhje me rekomandimet e KES, si dhe shpjegime për monitorimin e procesit.

4.3. Mbështetja ndaj KES – Ekspertiza administrative, financiare, teknike dhe profesionale

Tema që vazhdimisht ripërsëritet dhe theksohet është mungesa e formave të mësipërme të mbështetjes për punën e këshillave të veçantë, ose pjesërisht ose plotësisht. KES në përgjithësi nuk financohen sa duhet dhe kanë mungesa në burime njerëzore për të siguruar përmbushjen adekuate dhe profesionale të mandatit të tyre.

Qeveritë e vendeve të përfshira në projekt janë aktualisht duke kaluar nëpër sfida buxhetore dhe kjo gjë duket se nuk do të ndryshojë shumë shpejt. Pavarësisht kufizimeve financiare, ato duhet të vazhdojnë të marrin në konsideratë institucionet e dialogut social dhe të përpiqen të sigurojnë burime adekuate për të funksionuar siç duhet. Duhet të merret në konsideratë dhe duhet të bëhet një diskutim nëse do të përmirësohen rezultatet nga KES që vepron nën autoritetin e zyrës së kryeministrit. Kjo konsideratë duhet të ketë prioritet duke marrë parasysh sfidat e tanishme ekonomike dhe sociale me të cilat ballafaqohet nën-rajoni dhe rëndësinë e përmbushjes së kriterëve kryesorë për pranimin në BE.

Roli i sekretarit të këshillit socio-ekonomik është një funksion i rëndësishëm dhe ky person duhet të ketë një pozitë më të lartë në mënyrë që të ketë ndikim në fushën e marrëdhënieve industriale në vend. Ai / ajo duhet të gëzojë besimin e të gjitha palëve dhe të veprojë si lehtësues në rastin e konsultimeve të vështira ose kur ka situata të tensionuara brenda Këshillit. Të gjithë këshillat socio-ekonomike duhet ti kushtojnë vëmendje të veçantë këtij pozicioni. Personi i zgjedhur duhet të jetë në një pozitë të lartë administrative ose të jetë “person i jashtëm” i cili gëzon besimin e të gjitha palëve në bazë të karrierës së tij dhe të historisë profesionale.

KES duhet të ketë akses në ekspertizën teknike dhe profesionale në bazë të kontratës, por duhet të arrihet një balancë për të mos ulur rolin e stafit të tyre të përkushtuar me kohë të plotë. Një rezultat i tillë do të zvogëlonte vazhdimësinë operacionale dhe do të minonte kompetencën dhe përvojën e sekretariatit teknik.

Burimet potenciale shtesë duhet të hulumtohen, sidomos nga sektori privat, organizatat e shoqërisë civile, universitetet, institutet kërkimore dhe organizatat e shoqërisë civile. Tema të tjera që duhet të merren në konsideratë nga KES janë: zhvillimi ekonomik, migrimi, rritja e përfshirjes së grave dhe të rinjve në forcën e punës, diskriminimi etnik dhe gjinor dhe masat e përfshirjes sociale.

5. Përmbledhjet e raporteve të shteteve: Praktikrat e mira specifike të vendeve, sfidat dhe rekomandimet

5.1. Republika e Shqipërisë

5.1.1. Struktura ekzistuese ligjore dhe institucionale

Këshilli kombëtar i punës (KKP) është organi më i lartë trepalësh kombëtar në nivel kombëtar.

Bazën ligjore të KKP-ës e paraqet Ligji i punës në përputhje me ndryshimet dhe plotësimet nga viti 2015, si dhe aktet e ndryshme ministrore që rregullojnë funksionimin e tij. Ligji i ri i punës nuk përcakton kriteret për praninë e partnerëve socialë në KKP-ës, por lejon që Këshilli i Ministrave ti miratojë përmes vendimeve shtetërore.

PRAKTIKAT E MIRË:

KKP diskuton për një spekter të gjerë çështjesh ekonomike dhe sociale me interes të përbashkët, duke përfshirë edhe çështjet në lidhje me ndikimin e krizës globale ekonomike dhe përmirësimin e saj, ligjin për buxhetin, pagat minimale, çmimet e energjisë, ratifikimin dhe zbatimin e konventave të ONP. Efektiviteti i kësaj praktike është ilustruar në nivelin e angazhimit në debatet mbi reformat e pagave dhe pensione.

SFIDAT:

Mungesa e kriterëve të paracaktuara, objektive dhe lehtësisht të verifikueshme për përfaqësimin e përfaqësuesve të partnerëve socialë në KKP-ës mund të jetë një sfidë për legjitimitetin/përfaqësimin e KKP-ës dhe në fund të ndikimit politik dhe besueshmërinë e rekomandimeve të tij/opinionëve. Ajo gjithashtu mund të çojë në politizimin e dialogut social në masën që ajo dëmton objektivitetin e rezultateve të saj.

5.1.2. Strukturat mbështetëse të brendshme

PRAKTIKAT E MIRË:

Puna e KKP-ës është e organizuar në kuadër të gjashtë "këshillave të përhershëm", të kryesuar nga zyrtari i lartë/ministri i ministrisë përkatëse. Kohët e fundit, takimet plenare me rotacion të këshillit janë mbajtur në zyrat e organizatave të partnerëve socialë.

SFIDAT:

Sekretariati i KKP-ës përbëhet nga dy zyrtarë të Ministrisë së Mirëqenies Sociale dhe Rinisë (MMSR) dhe dy persona të emëruar nga partnerët socialë. Dy të parët kanë detyra të tjera shtesë që nuk lidhen me detyrat e sekretariatit, ndërsa dy të tjerë janë duke punuar në baza vullnetare, *ad-hoc*.

KKP-ës nuk ka zyrat e veta dhe nuk ka buxhet të veçantë, por fondet për punën e tij ndahen nga buxheti i Ministrisë së lartëpërmendur.

5.1.3. Procesi i dhënies së rekomandime dhe metodat e punës

SFIDAT:

Nuk ka detyrim ligjor nga ana e Qeverisë për të siguruar reagime të rregullta ndaj KKP-ës, dhe nuk ka një praktikë sistematike për të monitoruar rekomandimet dhe opinionet e KKP-ës.

5.1.4. Anëtarët e KES

SFIDAT:

Niveli i përfaqësimit të pjesëmarrësve në KKP është jashtëzakonisht i lartë dhe është i pabarabartë. Në mungesë të parapërcaktuar të kriterëve ligjore të përfaqësimit, përbërja KKP-ës përcaktohet me vendim të qeverisë në lidhje me praninë e përfaqësuesve të një sërë ministrive, sindikatat (si konfederata kombëtare, dhe shoqatat të degëve) dhe organizatat/shoqatat e punëdhënësve (si kombëtare dhe organizatat sektoriale).

5.1.5. Ndikimi i këshillit socio-ekonomik

PRAKTIKA E MIRË:

Raporti thekson sukseset e ndryshme në fushën e dhënies së rekomandime dhe mendime mbi Ligjin e punës, reformën e sigurimit shëndetësor, aftësimi dhe trajnimi për mbrojtjen e shëndetit dhe sigurinë në punë, si dhe propozimet e ndryshme të ligjit në lidhje me sferat e rëndësishme ekonomike.

SFIDAT:

Nuk është e qartë se deri në çfarë mase ato janë në përputhje me krijuesit e politikave ose nëse anëtarët e parlamentit/deputetët janë në dijeni të tyre kur miratojnë ligje të caktuara.

Raporti i rishikimit të kolegëve flet për shqetësimet në lidhje me mospërputhjen midis diskutimeve të KKP dhe angazhimeve të tyre aktuale me proceset politike dhe parlamentare.

Kjo mangësi theksohet nga roli i kufizuar i KKP në reformat ekonomike kombëtare.

5.1.6. Rekomandimet

1. Kriteret e parapërcaktuara dhe objektive të përfaqësimit janë parakushte për dialogun social të sinqertë dhe efektiv (ONP)¹. Prandaj, Qeveria dhe partnerët socialë duhet të bien dakord për një paketë të treguesve objektivë që janë lehtësisht të verifikueshme, ku këto kriteret janë të formuluar në formë të rregullores (p.sh. ligji i veçantë për përfaqësimin e partnerëve socialë për të marrë pjesë në dialogun social dhe marrëveshjeve kolektive).
2. Gjithashtu një përpjekje vullnetare për të harmonizuar nivelet e përfaqësueshmërisë në KKP-ës në mënyrë që të maksimizohen efektet e rezultateve të saj është e nevojshme të bëhet.
3. Fuqizimi i Sekretariatit të KKP-ës është i nevojshëm, veçanërisht përmes përfshirjes së specialistëve nga ana e partnerëve socialë. Ekspertiza profesionale e pavarur duhet të sigurohet gjithashtu. Ideja është që fushëveprimi i aktivitetëve kërkon një përmirësim të tillë dhe se Këshilli do të përfitojë nga një ekspertizë e tillë.
4. Me qëllimin të monitorimit të ndikimit të KKP-s rreth ligjeve dhe krijimit të politikave, duhet të miratohet një mekanizëm përcjellës në mënyrë që KKP të jetë në gjendje të konstatojë dhe të vlerësojë nivelin dhe shkallën në të cilën rekomandimet e tyre janë duke u zbatuar në Këshillin e Ministrave. Një aplikacion i përshtatshëm teknologjik për të arritur këtë objektiv duhet të instalohet me Sekretariatit.

¹ Ministria e financave dhe ekonomisë në kuadrin e strukturave të reja të qeverisë në tetor të vitit 2017.

5.2. Bosnja dhe Hercegovina

Duke filluar nga parakushtet kushtetuese dhe ligjore, Bosnja dhe Hercegovina (në tekstin e mëtejshëm BH) përbëhet nga dy subjekte juridike të barabarta dhe kushtetuese – Republika Srpska dhe Federata e Bosnje dhe Hercegovinës. Distrikti Brčko i BH është gjithashtu një njësi e veçantë administrative-territoriale.

Entitetet e BH në mënyrë të pavarur kryejnë detyrat e tyre kushtetuese, legjislativë, ekzekutive dhe gjyqësore. Ata kanë kushtetutat e tyre me autoritete të qarta dhe të përcaktuara legjislativë dhe ekzekutive në kuadër të parlamenteve dhe qeverive të tyre.

Në përputhje me Kushtetutën e Bosnjës dhe Hercegovinës dhe kushtetutat e entiteteve, nën juridiksionin ekskluziv të entiteteve është për të rregulluar çështjet e marrëdhënieve të punës, dialogut social, marrëveshjeve kolektive, sociale, shëndetësore, pensionin dhe mbrojtjen e aftësisë së kufizuar dhe çështje të tjera që janë përgjegjësi e këshillave socio-ekonomike.

KES i Republikës Srpska dhe KES i Federatës së Bosnjës dhe Hercegovinës janë formuar në nivel entiteti. Të dy Këshillët bazohen në parimin trepalësh – qeveria, sindikatat dhe përfaqësuesit e punëdhënësve.

Prandaj, ky raport përmban dy vlerësime të veçanta të institucioneve të dialogut social në BH.

FEDERATA E BOSNJËS DHE HERCEGOVINËS (FeBeH)

5.2.1. Struktura ekzistuese ligjore dhe institucionale

Këshilli ekonomik dhe social i Federatës së BH-së është organi më i lartë trepalësh konsultativ i qeverisë. Ai funksionon në bazë të marrëveshjes trepalëshe të arritur në vitin 2002 nga qeveria, Federata e sindikatave të pavarura dhe shoqatat e punëdhënësve.

Kjo marrëveshje rregullon punën e Këshillit, dhe përcakton përbërjen e tij, funksionin, rolin dhe kompetencat. Këshilli mund të merret me çështje që kanë të bëjnë me pagat, marrëveshjet kolektive, politikën e taksave, politikat e punësimit dhe politikat sociale, privatizimin, ligjin e punës, si dhe me një numër të madh politikash publike.

Ligji i punës i vitit 2016 zgjeroi më tej rolin e KES në kantone dhe bashki.

PRAKTIKË E MIRË:

KES mbulon çështje ekonomike dhe sociale me interes të përbashkët duke përfshirë promovimin, inspektimin dhe monitorimin e marrëveshjeve kolektive.

Takimet e KES janë publike dhe të paraqitura në media, dhe ky fakt është shumë i rëndësishëm.

SFIDAT:

Meqenëse baza ligjore e KES është vendosur në dy rregullore ligjore, marrëveshja trepalëshe e vitit 2002 dhe Ligji i punës i vitit 2016, zbatimi i dispozitave ligjore janë të komplikuar dhe në kundërshtim, si për juristët dhe për publikun.

5.2.2. Strukturat mbështetëse të brendshme

Këshilli ka buxhetin e vet që i jep Ministria dhe aktivitetet e tij janë brenda sferës së Ministrisë së punës dhe politikës sociale të Federatës së BH.

PRAKTIKË E MIRË:

Këshilli kryesohet nga një person i pavarur i cili ka një karrierë të shquar / në pozicion të theksuar. Kryesuesi ka mandat 4 vjeçar të rinovueshëm, pa të drejtë vote.

Nëse është e nevojshme, Këshilli mund të kërkojë ekspertizën harxhimet e të cilës janë të mbuluara nga ministria/qeveria. Grupe të tjera të shoqëris civile janë të ftuar të marrin pjesë në mbledhjet dhe të japin mendimet e tyre mbi çështje të rendit të ditës. Ata nuk kanë të drejtë vote.

SFIDAT:

Sekretariati i këshillit përbëhet nga vetëm katër persona të punësuar në Ministrinë e punës që kryejnë edhe detyra të tjera në Ministri.

5.2.3. Procesi i dhënies së mendimeve dhe metodat e punës**SFIDAT:**

Sipas partnerëve socialë, problemet kryesore përfshijnë:

- konsultime të paefektshme dhe mungesë të rezultateve;
- kapacitete dhe burime të kufizuara të Këshillit;
- mungesa e përfshirjes së ministrive të tjera, me përjashtim të Ministrisë së Punës.

Duket se partnerët socialë janë ndajnjë bindjen se përfaqësuesit e Qeverisë (që kanë autorizime të mëdha) nuk konsultohen në mënyrë adekuate me ta për çështjet makro-ekonomike, dhe se për këtë arsye Këshilli, edhe pse luan një rol të rëndësishëm në fushën e marrëveshjeve kolektive, kryesisht injorohet, kur zhvillohet diskutimi i gjerë për ekonomi. Përfaqësuesit e qeverisë mendojnë që në situatat ku është e nevojshme të marrin vendime të menjëhershme mbi çështjet kryesore ekonomike ose financiare, procesi më i gjatë konsultativ mund të jetë kontraproduktiv.

5.2.4. Rekomandimet

1. Si do të vendoset një kornizë ligjore e koordinuar, rekomandohet që të gjitha normat përkatëse të bëhen në një ligj të veçantë që do të rregullonte punën e KES.
2. Statusi dhe puna e Këshillit do të mund të zgjerohej më shumë me një sistem më të pavarur të emërimit të personelit dhe me mundësinë e angazhimit të ekspertizës shtesë.
3. Nevojitet organizimi i aktiviteteve të ngritura në ngritjen e nivelit të zvogëlimit të roleve të qeverisë si promotore, ndihmës, rregullatore dhe tela për realizimin e dialogut social në ministritë kryesore me mandat në fushën e ekonomisë.
4. Qeveria duhet të shqyrtojë gjithashtu rritjen e cilësisë dhe zotësisë së angazhimit të përfaqësuesve të tij në Këshill, si dhe pjesëmarrjen e tyre aktive në proceset konsultative.

REPUBLIKA SRPSKA (RS)**5.2.5. Kuadri ligjor dhe institucional ekzistues**

Këshilli socialo-ekonomik i Republikës Srpska (KES) është themeluar në vitin 1997 me një marrëveshje të veçantë midis partnerëve socialë. Ligji i Punës i vitit 2000 siguron bazën ligjore për ekzistencën e Këshillit. Një ligj i veçantë i KES u miratua në vitin 2008 dhe rregullon më tej kompetencat, punën dhe aktivitetet e tij. Ky është një organ këshillimor trepalësh i qeverisë së RS dhe ka një rol shtesë në nxitjen e bisedimeve kolektive. Ligji i ri i Punës hyri në fuqi në vitin 2016, duke e dhënë KES kompetenca shtesë sa i përket të ardhurave minimale, rritjes së pagave dhe zgjatjes së negociatave kolektive. Këshilli është gjithashtu i ftuar për të nxitur marrëveshjet kolektive dhe për të përfaqësuar interesat e punëtorëve dhe punëdhënësve në sferat më të gjera sociale dhe ekonomike.

PRAKTIKË E MIRË:

Obligimi ligjor i qeverisë për t'u konsultuar me KES për çështjet që janë brenda kompetencave të tij dhe për të siguruar reagime mbi rekomandimet e tij respektohet pjesërisht, por jo në mënyrë sistematike dhe vetëm nga ministritë e veçanta.

5.2.6. Strukturat mbështetëse organizative

PRAKTIKË E MIRË:

Këshilli financohet drejtpërsëdrejti nga buxheti i shtetit.

SFIDAT:

Sekretariati ka vetëm një anëtar të përhershëm të punësuar i cili punon në një zyrë me qera.

Ka probleme operacionale dhe logjistike që krijojnë vështirësi funksionale në nivel të Sekretariatit në aspektin e partnerëve socialë. Sindikatat besojnë se shërbimet mbështetëse të Këshillit duhet të përmirësohen. Ministria ka një mendim të kundërt.

5.2.7. Procesi i dhënies së mendimeve dhe metodat e punës

SFIDAT:

Mungesa e besimit duket të jetë një shkak thelbësor i shumë problemeve në funksionimin me të cilën KES aktualisht ballafaqohet. Kohët e fundit ka pasur mosmarrëveshje midis punëdhënësve të sektorit privat dhe sindikatave që janë përfaqësuar kryesisht në sektorin publik përmes Ligjit të ri të Punës, i cili ka çuar në një numër problemesh në funksionimin e Këshillit dhe e pengon atë të kryejë detyrat e veta. Kjo gjithashtu ngushtoi hapësirën për arritjen e marrëveshjeve për çështjet kyçe dhe qendrore të tregut të punës që janë jashtëzakonisht të rëndësishme në nivelin e ndërmarrjeve (p.sh. punësimi i paligjshëm) dhe pengon arritjen e konsensusit mbi çështjet më të gjera ekonomike.

Edhe pse KES ka autorizim të bëjë rekomandime dhe mendime për projektligjin, kohët e fundit ligje të caktuara janë përshpejtuar përmes parlamentit pa marrë opinionin e KES. Në disa raste, Këshilli mori një afat të shkurtër (duke marrë parasysh procedurat ekzistuese), të cilat nuk i lejonin atij të merrte parasysh plotësisht përmbajtjen dhe dispozitat e projektligjit.

Niveli i veprimtarisë së Këshillit ka rënë, prandaj nga caktimi aktiv i takimeve ka shkuar vetëm në 2 takime në vitin 2015 dhe 3 takime në 2016. Duket se kjo është njëkohësisht një çështje politike dhe çështje e burimeve / kapaciteteve të KES.

5.2.8. Rekomandimet

1. Afatet aktuale të dhëna në rregullat ekzistuese procedurale duhet të zgjerohen në mënyrë të arsyeshme (bazuar në një vlerësim të nevojave të palëve të interesuara) me qëllim që të mundësohet një debat efektiv dhe themelor mbi çështjet komplekse brenda KES. Rregullat ekzistuese procedurale duhet të rregullojnë aspekte të caktuara organizative në një mënyrë më të qartë (për shembull, organizimi i mbledhjeve të jashtëzakonshme ose procedura për paraqitjen e iniciativës).
2. Do të ishte e dobishme të rritet numri i bordeve të specializuara në Këshill (aktualisht dy) që do të siguronin mbështetjen e nevojshme teknike dhe informacionin për diskutimet brenda Këshillit mbi një gamë të gjerë çështjesh ekonomike dhe sociale.
3. KES për të përmbushur misionin e tij duhet të organizojë të paktën 6 deri në 8 takime në vit.
4. Një nismë e re trepalëshe është e nevojshme për të rindërtuar besimin ndërmjet organizatave anëtare dhe për të rivitalizuar KES përmes dialogut konstruktiv.
5. Qeveria në tërësi duhet të shqyrtojë më tej rritjen e cilësisë dhe konsistencës së angazhimit të saj në Këshill, si dhe mënyrat për të siguruar përputhjen sistematike me kërkesat ligjore në lidhje me përfshirjen e KES në vlerësimet konsultative në lidhje me agjendat e reformave të gjera të qeverisë.

5.3. Ish Republika Jugosllave e Maqedonisë

5.3.1. Struktura ekzistuese ligjore dhe institucionale

Qeveria, përfaqësuesit e sindikatave (Lidhja e Sindikatave të Maqedonisë dhe Konfederata e sindikatave të lira të Maqedonisë) dhe organizatat e punëdhënësve në gusht të vitit 2010 kanë nënshkruar një marrëveshje mbi themelimin e një këshilli të ri ekonomik dhe social të Republikës së Maqedonisë (KES). Kjo marrëveshje erdhi pas një pushimi dy-vjeçar të KES dhe ka zëvendësuar një marrëveshje të mëparshme të vitit 1996.

KES është një organ qeveritar konsultativ dhe këshillimor për çështjet sociale dhe çështjet e punësimit që përfshijnë politikat e tregut të punës, politikat që lidhen me pagat dhe çmimet, të sigurimeve shoqërore, të mirëqenies sociale, shëndetësore, të sigurisë dhe shëndetit në punë, të edukimit dhe të arsimit të mesëm profesional.

Gjithashtu ka një rol këshillues në procesin e ratifikimit të Konventave të ILO-s, në përputhje me Konventën 144 rreth konsultimeve Trepalëshe (Standardet Ndërkombëtare të Punës).

5.3.2. Strukturat e brendshme për mbështetje organizative

PRAKTIKË E MIRË:

Sekretariati i këshillit socialo-ekonomik është trepalësh, i përbërë nga dy nëpunësve civilë nga Ministria e punës dhe nga një përfaqësues të secilit prej partnerëve socialë. Nëse është e nevojshme, Këshilli mund të marrë mbështetje shtesë administrative profesionale.

KES ka gjashtë komitete të përhershme të specializuar si në vijim: Komiteti i Marrëdhënieve të Punës dhe Pagat, Komiteti për tregun e Punës dhe Punësimin, Siguria dhe Shëndeti në vendin e Punës, Sigurimi Shoqëror, Licensimi i Ndërmjetësuesve/Arbitrat për mosmarrëveshjet në punë dhe përgjegjësia sociale e korporatës.

SFIDAT:

Kapaciteti teknik i sekretariatit për të mbështetur procesin e krijimit të rekomandimeve është i kufizuar.

5.3.3. Procesi i dhënies së rekomandimeve dhe metodat e punës

PRAKTIKË E MIRË:

Detyrimi i Qeverisë që të kërkojë rekomandime nga KES për çështjen e ligjit në fushën e marrëdhënieve të punës, punësimit, pensione dhe sigurimit të paaftësisë si dhe shëndetit dhe sigurisë në punë, si dhe për të siguruar reagime mbi veprimet e ndërmarra është përgjithësisht i monitoruar. Megjithatë, vetëm Ministria e Punës dhe Politikës Sociale ka zhvilluar një praktikë të vazhdueshme përsa i përket kësaj çështjeje.

Për të monitoruar aktivitetet e ndërmarra në pajtim me rekomandimet e KES, një mjet monitorues është vënë në dispozicion për Sekretariatit e KES.

SFIDAT:

Projektligjet, programet kombëtare dhe strategjitë e reformave ekonomike rrallë dërgohen te KES për diskutim. Edhe kur kemi të bëjmë me çështje nga fusha e marrëdhënieve të punës, dokumentet strategjike të formuluar nga Ministria e financave apo Ministria e ekonomisë nuk shkojnë në KES për diskutim. Ato kryesisht miratohen nga qeveria pa rekomandime / mendime të këshillit.

5.3.4. Anëtarët e KES

Këshillit përbëhet nga 12 anëtarë – katër përfaqësues nga qeveria (Ministri i punës dhe çështjeve sociale, Ministri i financave, Ministri i ekonomisë dhe Zëvendës Presidenti i çështjeve ekonomike), katër përfaqësues të organizatave të punëdhënësve të Maqedonisë dhe nga dy përfaqësues të Konfederatës së sindikatave dhe Konfederata e sindikatave të lira të Maqedonisë.

SFIDAT:

Pavarësisht përbërjes së këshillit që përfshin zyrtarë të lartë nga disa ministri, KES ende nuk është një organ këshillues i "gjithë" qeverisë. Zakonisht vetëm Ministri i Punës dhe Çështjeve Sociale merr pjesë në debate.

5.3.5. Rekomandimet

1. Një nivel më i lartë i ekspertizës teknike duhet të jetë i disponueshëm te KES përmes themelimit të bashkëpunimit me institutet kërkimore, qarqet akademike dhe organizatat e tjera të shoqërisë civile.
2. Duhet të vendosen procedura dhe të ndryshohen atë të vjetrat në mënyrë që në dokumentët ligjor dhe strategjik që kanë të bëjnë me temat ekonomike dhe sociale të përfshihen rekomandimet dhe opinionet e KES.
3. Qeveria duhet të luajë një rol më të madh në nxitjen dialogut social, dhe kjo gjë duhet të realizohet në Ministrinë kryesore ekonomike dhe nga anëtarët e Parlamentit. Përfshirja më e madhe e kryesuesve të qeverisë në diskutimet finale në rastin e projektligjeve do t'i jepte Këshillit një autoritet dhe efektivitet më të madh.

5.4. Mali i Zi**5.4.1. Strukturat ekzistuese ligjore dhe institucionale**

Këshilli social i Malit të Zi është bazuar ligjërisht në Ligjin për këshillin social, me ndryshime dhe plotësime në vitin 2013 dhe në statutin përcjellës dhe rregulloren e punës. Ligji ofron përfshirjen e gjerë të aktiviteteve / konsultimeve mbi çështjet ekonomike dhe sociale, duke përfshirë edhe marrëveshjet për kontratat kolektive trepalëshe.

5.4.2. Strukturat e brendshme për mbështetje organizative**PRAKTIKA E MIRË:**

Puna e Këshillit social mbështetet nga komisionet ad-hoc trepalëshe të përhershme dhe grupet e punës.

SFIDAT:

Sekretariati i Këshillit ka vetëm një të punësuar, që është qartë i pamjaftueshëm për fushëveprimin e punës së KES dhe aktiviteteve të tij.

Edhe pse këshilli herë pas here ka në dispozicion ekspertë të ndryshëm, ka akoma nevojë për një qasje më proaktive për të plotësuar punën administrative të sekretariatit.

5.4.3. Procesi i dhënies së rekomandimeve dhe metodat e punës**SFIDAT:**

Sistemi ekzistues i votimit nuk është i favorshëm për ndërtimin e konsensusit.

Numri i madh i përfaqësuesve të çdo pale i vështirëson, i zgjat në kohë dhe nganjëherë i bën jo-efektive proceset e dhënies së opinionëve.

5.4.4. Anëtarët e KES**SFIDAT:**

Ministrinë kryesore ekonomike dhe zhvilluese nuk janë të përfaqësuara në Këshillin Social.

5.4.5. Rekomandimet

1. Në mënyrë që Sekretariati të përmbushë programin e vet të detyrave të ndryshme dhe të mbështesë në mënyrë adekuate punën e Këshillit, rekomandohet që të rritet numri i të punësuarve në të paktën tre persona. Idealisht, stafi shtesë duhet të vijë nga partnerët socialë.
2. Zvoglimi i numrit të përfaqësuesve të palëve në maksimumi 8 persona në mënyrë që të rritet efektiviteti i procesit të dhënies së rekomandimeve.
3. Përfaqësimi i qeverisë duhet të përfshijë Ministratat kryesorë që kanë të bëjnë me çështjet ekonomike dhe zhvillimit të ndërmarrjeve në mënyrë që Këshilli të përfshihet në debatet që kanë të bëjnë me reformat e gjera të agjendës
4. Burime shtesë të ekspertizës duhet të jenë të disponueshme për Këshillin.
5. Rregullimet e votimit ekzistues duhet të rishikohen në mënyrë që të lehtësohet qasja e ndërtimit të konsensusit për politikën e rekomandimeve.

5.5. Republika e Serbisë

5.5.1. Kuadri ligjor dhe institucional ekzistues

Këshilli socio-ekonomik i Republikës së Serbisë fillimisht është formuar në bazë të Marrëveshjes Trepalëshe të vitit 2001. Aktualisht, baza ligjore për punën e KES është Ligji mbi këshillin socio-ekonomik të vitit 2004 me plotësime dhe ndryshime në vitin 2008.

5.5.2. Strukturat për mbështetje organizative

PRAKTIKË E MIRË:

Aktualisht, në kuadër të këshillit socialo-ekonomik ekzistojnë katër komitete të përhershme (grupe pune) të specializuar për për legjislaionin, për bisedimet kolektive dhe zgjidhjen paqësore të mosmarrëveshjeve të punës, për çështjet ekonomike dhe për sigurinë dhe shëndetin në punë.

Çdo komitet i përhershëm ka 4 anëtarë, nga një përfaqësues të secilit nga partnerët socialë.

Agjenda e takimeve të KES përcaktohet nga një «Kolegjium» trepalësh, i cili përbëhet nga përfaqësues të qeverisë, anëtarë të organizatave dhe Sekretari i KES, të cilët në bazë të ligjit duhet të takohen çdo muaj.

SFIDAT:

Aktualisht, vetëm tre vende punë janë plotësuar në Sekretariat, nga një total prej 10 vendesh pune.

Fondet e buxhetit të ndarë për KES janë zvogëluar në 62% në vitin 2016 krahasuar me vitin 2009. Megjithatë, që atëherë buxheti është rritur me 300,000 euro në vitin 2017.

5.5.3. Procesi i dhënies së rekomandimeve dhe metodat e punës

KES në vitin 2016 mbajti 6 takime të rregullta dhe dy takime emergjente për të diskutuar çështje ligjore, ekonomike, sociale dhe të punës.

PRAKTIKË E MIRË:

Vetëm disa ministri e respektojnë rregullisht detyrimin ligjor që të kërkojnë rekomandime nga KES dhe të sigurojnë informata të dyanshme në zbatimin e aktiviteteve të bazuara në këto rekomandime.

SFIDAT:

Afatet shumë të shkurtra që jep qeveria për të diskutuar dhe për të dhënë mendime / rekomandime për projektligjin shpesh bëjnë diskutimet dhe rezultatet e tyre të parëndësishme (psh. pesë ditë për debatin mbi Ligjin e ri të Punës).

Përfaqësuesit e partnerëve socialë në komisionet e përhershme të specializuara të KES zakonisht nuk marrin pjesë në grupet trepalëshe të punës të mbledhura nga ministrinë relevante gjatë inicimit të proceseve të hartimit të ligjit dhe politikave. Kjo parandalon që komitetet e përhershme të njihen sistematikisht me qëllimet dhe përmbajtjen e iniciativave ligjore dhe politike të Qeverisë.

Obligimi procedural të rekomandimeve që lidhen me një ligj të veçantë duhet së pari të kalojë në ministrinë përkatëse e cila ka dorëzuar propozimin, dhe ti dërgohet direkt qeverisë vetëm pas 30 ditëve gjatë të cilave asnjë përgjigje nuk është marrë nga kjo ministri, kjo është një vonesë e panevojshme dhe shpesh shkakton tejkalimin e afatit ligjor .

Qeveria ka treguar një tendencë të caktuar për të anashkaluar debatin në KES duke përdorur shpesh miratimin e ligjeve sipas “procedurës emergjente.”

Miratimi i rekomandimeve dhe mendimeve bëhet me konsensus. Megjithatë, kuorumi i kërkuar është i ulët, i cili mund ta vërë në pikëpyetje legjitimitetin e procesit dhe cilësinë e rekomandimeve të marra. Siç e ka treguar ekpëriencia, një aplikim absolut i rregullit të konsensusit mund të ndalojë KES nga dhënia e një rekomandimi ose opinionit, veçanërisht kur diskutohen çështje delikate.

Praktika e ministrave për të dërguar zëvendësit e tyre për të marrë pjesë në mbledhjet e Këshillit privon atë për marrjen e mbështetjes së plotë dhe autoritetin e nevojshëm në diskutimet që mbahen.

5.5.4. Ndikimi i KES**PRAKTIKË E MIRË:**

Me rëndësi të veçantë ishte diskutimi i çështjeve që lidhen me negociatat në kuadër të procesit të anëtarësimit në BE.

SFIDAT:

Qeveria ka dështuar për t'u konsultuar me KES në aspektin e legjislacionit të rëndësishëm siç janë ligji për ndërmarrjet publike / akcizat / vlerën në tatimit e shtuar. Kjo ka çuar në humbjen e besimit, sidomos ndërmjet sindikatave.

Anëtarët e Parlamentit përgjithësisht nuk janë të vetëdijshëm për debatet e KES dhe as për rekomandimet e tij.

5.5.5. Rekomandimet

1. Nevojitet përfshirja e hershme e partnerëve socialë në aktivitetet e organeve punuese për hartimin e ligjeve me ministrinë e linjës. Përfshirja e hershme e partnerëve socialë në këtë proces do të rrisë cilësinë e informacionit teknik të dhënë nga komisionet e përhershme dhe do të mundësojë diskutim më të mirë në kuadër të KES.
2. Propozimet e ligjit duhet të shoqërohen me rekomandimet / mendimet e KES kur paraqiten në parlament. Këto rekomandime do të lejojnë vetëdijen më të mirë të deputetëve gjatë diskutimit në Kuvend dhe do të rrisin ndikimin i KES në fushën e krijimit të politikave dhe ligjeve.
3. Opinionet e KES duhet t'i dërgohet qeverisë dhe ministrisë përkatëse, dhe për përgjigjet e tyre duhet të përcaktohet një afat kohor me i shkurtër.
4. Në rast se konsensusi nuk është i mundur, rekomandimet ose opinionet e KES duhet të miratohen me votim, mbi bazën e shumicës së cilësuar. Kjo do të përmirësojë efektivitetin e KES.
5. Kuorumi minimal për takimet e KES duhet të rritet. Në mungesë të një kuorumi të përshtatshëm, legjitimiteti i rekomandimeve / mendimeve të arritura duhet të zvogëlohet. Kjo gjë do të rrisë nivelin e besimit ndërmjet anëtarëve të KES dhe do të përmirësojë cilësinë e rezultateve të tij.

6. Opinionet mospajtuese të KES duhet të njihen gjithashtu në rekomandimet dhe mendimet e KES. Kjo do të lejojë anëtarët që kanë votuar kundër ose abstenuan nga votimi për të shprehur pikëpamjet e tyre relevante për marrjen e vendimeve.
7. Komitetet e përhershëm të specializuar të KES duhet sa më shumë të jetë e mundur të përdorin ekspertizën teknike dhe shkencore të komunitetit akademik, instituteve kërkimore dhe organizatat e shoqërisë civile. Përfaqësuesit e këtyre institucioneve / organizatave do të mund të marrin pjesë (pa të drejtë vote) në punën e komisioneve të specializuar të përhershëm.
8. Qeveria duhet të njohë plotësisht KES si një organ këshillimor trepalësh kombëtar. Shumë e rëndësishme është që qeveria në tërësi të njohë vlerën e dialogut social në proceset e hartimit të ligjit dhe të politikave.
9. Marrëveshjet kolektive, si një kusht *sine qua non* për dialog social efektiv trepalësh duhet të fuqizohen sidomos në sektorin privat. Për këtë qëllim është propozuar që KES të paktën një herë në vit të diskutojë situatën e marrëveshjeve kolektive, si dhe statusin dhe implementimin e marrëveshjeve kolektive në nivele të ndryshme. Kjo do të kontribuonte në ndërtimin e besimit dhe njohjes reciproke, si dhe fuqizimin e partnerëve socialë.

5.6. Kosova (në përputhje me kuptimin e Rezolutës Nr. 1244 të OKB)

5.6.1. Strukturat e brendshme për mbështetje organizative

Sekretariati i Këshillit gjendet në Ministrinë e Punës dhe Mirëqenies Sociale dhe kreu i sekretariatit dhe stafi ndihmës janë të punësuar në ministri. Anëtarë të tjerë të Sekretariatit janë dhe dy përfaqësues të sindikatave dhe organizatave të punëdhënësve (një nga çdo organizatë).

SFIDA:

Pavarësisht dispozitës ligjore, Këshilli nuk ka zyra të veçanta dhe nuk ka buxhet specifik. Gjithashtu ekzistojnë disa çështje që kanë të bëjnë me disponueshmërinë e fondit dhe me ekspertizën e kualifikuar teknike të Sekretariatit.

5.6.2. Procesi i formulimit të rekomandimeve dhe metodat e punës

PRAKTIKË E MIRË:

Duhet të theksohet se në bazë të rregullave për miratimin e vendimeve, dy të tretat e shumicës janë të mjaftueshme në rast se të gjitha përpjekjet e mundshme janë bërë për të arritur një konsensus për çështjet kyçe.

5.6.3. Anëtarët e KES

PRAKTIKË E MIRË:

Duket se partnerët socialë kanë një marrëdhënie pozitive dhe konstruktive dhe kanë arritur të bien dakord në lidhje me shumë çështje që kanë të bëjnë me dialogun social në baza dypalëshe.

SFIDA:

Përfaqësuesit e qeverisë nuk janë gjithmonë aktiv në dërgimin e ligjeve të rëndësishme dhe programeve për diskutim me Këshillin.

5.6.4. Ndikimi i KES

PRAKTIKË E MIRË:

Këshilli ka formuluar një sërë dokumentesh strategjike dhe propozimesh. Këto përfshijnë çështje që lidhen me Vendimin për pagën minimale të vitit 2011, Strategjinë për sektorin e punësimit 2014–2020, si dhe Marrëveshjen e Përgjithshme Kolektive të vitit 2014. Fusha të tjera të cilat Këshilli ka trajtuar përfshijnë çështje specifike të ligjit të punës në lidhje me grevat, si dhe rolin e Direktivës Evropiane, negociatat dypalëshë dhe marrëveshjet ndërmjet organizatave të punëdhënësve dhe sindikatat.

SFIDAT:

Puna e Këshillit nuk është e njohur për publikun e gjerë.

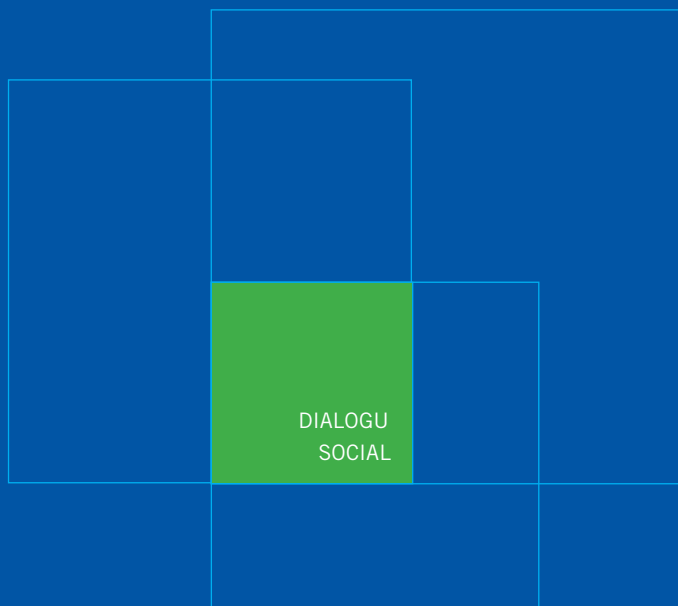
5.6.5. Rekomandimet

Në dritën e sfidave të identifikuara gjatë procesit të vlerësimit janë bërë këto rekomandime:

1. Qeveria dhe partnerët socialë duhet të bëjnë përpjekje për të siguruar burimet e nevojshme për punën adekuate të Sekretariatit.
2. Themelimi i bashkëpunimit me institutet kërkimore, akademikët dhe organizatat e tjera të shoqërisë civile ka mundësi të përmirësojë ekspertizën teknike të Sekretariatit.
3. Qeveria duhet të jetë më aktive në aspektin e çështjeve të diskutuara në Këshill. Partnerët socialë dhe veçanërisht sindikatat nuk duhet të jenë gjithmonë iniciatorët për të ndikuar në agjendën dhe debatet e Këshillit.
4. Dukshmëria e rolit dhe e suksesit të këshillit socio-ekonomik duhet të jetë më e theksuar dhe një grup pune i veçantë duhet gjithashtu të krijojë një strategji më të mirë për median/mediat sociale dhe komunikimin për të arritur këtë qëllim gjatë vitit të ardhshëm.

PJESA 2

Procedurat dhe rezultatet
e Konferencës Nën-Rajonale
të Nivelit të Lartë të PePÇS,
5–6 Korrik, 2017

1. Hyrje

Objektivat e përgjithshme të konferencës janë formuluar me qëllim që të lehtësojnë:

- Shpërndarjen e rezultateve të ekipeve për vlerësimin e gjendjes dhe reagimet ndaj këtyre raporteve;
- Këshillat socio-ekonomike të angazhohen për t'i dhënë përparësi rekomandimeve të caktuara/aktiviteteve që do të zbatohen në fazën e ardhshme të projektit; dhe
- Planifikimi i krijimit të kapaciteteve të nevojshme për të siguruar mbështetjen dhe zbatimin e rekomandimeve të pranuar në konferencë dhe punën e mëtejshme të këshillave socio-ekonomike.

2. Përcaktimi i një agjende më të gjerë

Konferenca u hap nga Ministri i ri i sapo-emëruar i Punës, Punësimin, Çështjeve sociale dhe Veteranëve të Republikës së Serbisë, Z. Zoran Gjorgjeviç. Ministri komentoi rëndësinë e bashkëpunimit rajonal midis vendeve të Ballkanit Perëndimor dhe vlerësoi objektivat e përgjithshme dhe specifike të projektit PEPÇS që po tentojnë të përmirësojnë efektivitetin e këshillave socialo-ekonomike në rajon.

Z. Antonio Graciozi, Drejtori i ILO i Ekipit për punë me dinjitet / zyrës nënrajonale për Evropën Qendrore dhe Lindore në Budapest, foli për nevojën për të forcuar kapacitetet e këshillave socialo/ekonomike në rajon në mënyrë që të bëhen më të fortë, më të respektuar dhe me ndikim në hartimin dhe përcaktimin social, politikat ekonomike dhe të punës në shtetet anëtare. Ai vuri në dukje se «draft raporti» paraqiti një analizë të mirë të gjendjes ekzistuese në çdo këshill dhe sfidat me të cilat përballen në rritjen e efektivitetit të punës së tyre, tani nga ata kërkohet për të bërë një hap përpara duke pranuar rekomandimet e caktuara.

Z. Kiril Kiryakov, Zyrtar Ndërkombëtar për Politikën e Drejtorisë së Përgjithshme të Komisionit Evropian për Punësim, Çështje Sociale dhe Përfshirje përmendi progresin e bërë në kuadër të Projektit që nga seminari përgatitës nënrajonale në Becici, Mal të Zi, në Tetor të vitit 2016, gjë që është treguar në «draft raportin» dhe «matricën e përmbledhur» për këtë konferencë.

Ai theksoi rëndësinë e arritjes së progresit në procesin e anëtarësimin në BE dhe nevojën për përfshirje më të madhe të partnerëve socialë në hartimin e politikave dhe theksoi se këshillat socio-ekonomik janë shumë të rëndësishëm për arritjen e këtij qëllimi. Pikëpamja e tij ishte se krijimi i vendeve të reja të punës është një sfidë e vazhdueshme, veçanërisht me papunësinë e të rinjve, emigrimin e fuqisë punëtore të kualifikuar dhe ekonominë jo-formale. Ai gjithashtu nënvizoi nevojën për reformimin e masave të mbrojtjes sociale dhe standardeve të menaxhimit të tregut të punës.

Zonja Suzan Nielsen, Këshilltarja Kryesore Teknike për PEPÇS, shkurtimisht përshkroi objektivat e konferencës dhe situatën politike dhe ekonomike brenda të cilës këshillat socialo-ekonomik aktualisht veprojnë. Kjo ishte e dukshme në ushtrimin e ekipeve për vlerësimin e gjendjes, ku u vu re një vullnet i madh për të ndarë njohuritë, të kuptuarit, përvojën dhe praktikën frymëzuese.

Qëllimi kryesor i kësaj konference ishte që këshillat socialo-ekonomik të identifikojë dhe të zgjedhin të paktën dy rekomandime që do të jenë një nga prioritetet për veprim gjatë fazës së ardhshme të projektit. Seancat e tjera të grupeve në vazhdim të konferencës ishin hartuar për të ofruar mundësinë e diskutimeve, gjë që është e nevojshme për të zbatuar në mënyrë aktive këto rekomandime.

3. Prezantimi i Raportevet të shteteve

Në pjesën hyrëse të seancës, znj Cristina Mihes, Specialiste e Lartë për Dialogun Social dhe Ligjin e Punës, falënderoi ekipet e rishikimit për punën e shkëlqyer dhe profesionalizmin në përgatitjen e raporteve të paraqitura te ekipi i PEPÇS.

Gjithashtu, ajo komplimentoi secilin nga vendet pritëse për lehtësimin e punës së ekipeve rishikues. Ky ishte një shembull i shkëlqyer i bashkëpunimit për të arritur qëllimin e përbashkët: për të rritur efektivitetin e këshillave socialo-ekonomik në rajon.

Raportuesit për secilin vlerësim të gjendjes kanë paraqitur raportet për sfidat / praktikat kryesore të mira që janë vërejtur gjatë vlerësimit dhe vizitave të tyre. Ata gjithashtu paraqitën raportet mbi çështjet kryesore që kishin rezultuar nga kontakti i tyre me sekretariatit dhe këshillave socialo-ekonomike, me përfaqësues të qeverive, me sindikatat dhe punëdhënësit.

Prezantimet i'u dhanë mundësi pjesëmarrësve të kuptonin më mirë marrëdhëniet që ndikojnë në trendet cilësore dhe strukturat të cilat mundësojnë sukses në këshillat socialo-ekonomike dhe / ose situatën e kundërt, ku ka disa probleme që pengojnë zhvillimin dhe suksesin. Një analizë e tillë e çdo vendi ka mundësuar diskutim të fokusuar në atë që cilat pengesa për punën efektive të këshillit janë të dukshme dhe cilat duhet të trajtohen.

Këto njohuri ishin shumë të rëndësishme dhe një kontribut i madh për rekomandimet për secilin këshill socio-ekonomik që janë diskutuar në seancat e mëvonshme.

Përsëri, siç thuhet tashmë në raport, asnjë vend nuk ka dorëzuar raportin për këshillin e vet socio-ekonomik dhe delegacionet për vlerësimin ishin trepalëshe. Këto procese kanë dhënë një besueshmëri dhe vlefshmëri më të madhe të raporteve të ekipeve të vlerësimit.

Të dy seancat e dedikuara për këto raporte kanë mundësuar dhe lejuar pjesëmarrësit e konferencës dhe anëtarët e këshillit socialo-ekonomik për të:

- 1) Përmirësuar ndonjë aspekt të draft raportit që mund të ishte i pasaktë;
- 2) Të japin komentet e tyre mbi draft raportin dhe të diskutojnë rreth çështjeve që kanë nevojë për sqarim ose ndryshim; dhe
- 3) Informuar pjesëmarrësit për zhvillimet e fundit të situatës pas përfundimit të raporteve.

Seancat ofruan debate informative rreth çështjeve të ndryshme, duke përfshirë këtu dhe kapacitetet teknike të Sekretariateve, buxhetet, juridiksionin e këshillave socio-ekonomik, efektet e procesit të dialogut social, aspektet e krizës ekonomike dhe ndikimin e tyre në marrëdhëniet midis partnerëve trepalësh, mënyrën që qeveria përdor këshillat dhe nivelin e pjesëmarrjes së tyre në vendimmarrje, perceptimi i deputetëve dhe ministrave për punën e këshillit dhe roli i KES në formimin e politikave dhe legjisllacionit, si dhe zbatimin e rezultateve në kuadër të diskutimeve të KES.

4. Përvojat krahasuese dhe frymëzuese të KES në vendet e përzgjedhura të BE-së (Poloni, Danimarkë dhe Portugali)

Këshilli Kombëtar për Dialog Social i Polonisë u prezantua nga Znj Agata Oklinska (Zëvendës Drejtoreshë e Departamentit për Dialog Social/Dialog Partneritetesh, Ministria e Familjes, Punës dhe Politikës Sociale)

Funksionimi i SSD rregullohet nga dispozitat kushtetuese (nenet 12/20/59) në të cilët dialogu social është përshkruar si "një ligj themelor i vendit". Puna e tij është e bazuar në aktet kryesore ligjore të 1991 dhe 2015. Këshilli nuk zëvendëson qeverinë dhe parlamentin si organe kryesore vendimmarrëse, por është i përqendruar në arritjen e konsensusit në lidhje me objektivat kryesore të politikave ekonomike dhe sociale.

Që nga kriza ekonomike e vitit 2008, roli kryesor i Këshillit është reflektuar në zbutjen e efekteve të këqija të krizës mbi të punësuarit dhe punëdhënësit me ndihmën e marrëveshjeve që kanë të bëjnë me makro-problemet në fushat kryesore të tilla si punësimi, zhvillimi dhe mirëmbajtja e biznesit dhe formulimi i ligjeve të punës.

Për të arritur këtë, Presidenti i Republikës së Polonisë personalisht ka marrë pjesë në mbledhjet e Këshillit nga viti 2013 deri në vitin 2016. Ligji për dialogun social i vitit 2015 ka forcuar rolin e Këshillit në kontekstin e procesit legjislativ dhe ka lehtësuar dialogun social dypalësh dhe trepalësh. Gjatë kësaj periudhe, mbi 800 mendime u formuluar, disa nga ato kanë të bëjnë me projektligjet e paraqitura nga ministrinë e ndryshme. Këshilli ka qasje në Gjykatën e Lartë në kuadrin e kërkesave për sqarime që mund të dalin nga nevoja për sqaruar ligje të ndryshme.

Në këshill ka përfaqësues të spektrove të shoqatave të ndryshme të punëdhënësve dhe sindikatave dhe disa ministra të rëndësishëm nga organet kryesore të qeverisë. Kryetari i Këshillit ndërrohet me rotacion nga përfaqësuesit e përbërësve.

Arritje të mëdha për Këshillin në vitin 2017 kanë qënë, marrëveshja mbi Ligjin e Punës dhe Ligjin e Prokurimit Publik. Në Qershor të vitit 2017 Presidenti mori pjesë në një seancë plenare të Këshillit. Një aspekt tjetër i funksionimit efektiv të këshillit janë Ekipet Sektoriale Trepalëshe që merren me çështje të rëndësishme të politikës ekonomike dhe sociale dhe me zgjidhjet e mundshme për problemet që mund të ndodhin. Momentalisht po zhvillohen diskutime për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për këshillin e dialogun social të vitit 2015.

Këshilli Kombëtar i Punësimit të Danimarkës u prezantua nga Z. Joergen Bang – Petersen, Këshilltar i Lartë për Konfederatën e Punëdhënësve Danezë.

Z. Bang-Petersen ka përshkruar shkurtimisht sistemin Danez të punësimit dhe “fleks-sigurimin” si dhe sistemin kombëtar/rajonal lokal të organizimit të aktiviteteve në tregun e punës. Këshilli Kombëtar për Punësim vepron nën kujdesin e Ministrisë së Punësimit dhe është organ që këshillon Ministrin mbi të gjitha aspektet e politikës së punësimit për tetë tregjet rajonale të punës dhe 98 bashkitë e Danimarkës.

Këshilli përbëhet nga një kryesues dhe 24 përfaqësues të partnerëve socialë, bashkive dhe Këshillit të Organizatave Daneze për Personat me Aftësi të Kufizuara. Këshilli është përgjegjës për të gjitha nismat e mëdha që kanë të bëjnë me tregun e punës, trajnimin, qëllimet vjetore në fushat e punësimit dhe skemave pilot-për integrimin dhe qasjet në fuqinë punëtore.

Negociatat trepalëshe janë kryer gjatë disa viteve dhe kanë rezultuar në disa marrëveshje që lidhen me tregun e punës dhe planifikimin e fuqisë punëtore, si marrëveshjen mbi reformat e pensioneve të vitit 1987 dhe dy marrëveshje të vitin 2016 që kanë të bëjnë me zhvillimin e trajnimit dhe integrimin në vendin e punës.

Si përfundim, Z. Bang-Petersen i'u referua disa aspekteve kryesore për të arritur rezultate të suksesshme si; të gjitha interesat duhet të përfaqësohen, numri i pjesëmarrësve duhet të jetë i kufizuar; roli dhe përgjegjësia e anëtarëve të Këshillit duhet të jetë e qartë dhe e bazuar në ligj, sekretariati duhet të jetë profesional me qasje në bazat dhe hulumtim dhe palët duhet të jenë të prirura të arrijnë konsensusin në koordinimin e aktiviteteve të tyre brenda Këshillit.

Këshilli Ekonomik dhe Social i Portugalisë u prezantua nga Zonja Caterina Braga, Eksperte e Lartë e ONP të Portugalisë. (Ish-Sekretare e Përgjithshme e KES të Portugalisë).

KES i Portugalisë është themeluar sipas ligjit të miratuar në vitin 1991 dhe mandati i tij kryesor është që të sigurojë pjesëmarrjen e të gjithë aktorëve socialë në vendimmarrje në politikat sociale dhe ekonomike. Ai ka një rol konsultativ dhe jep mendime për agjendën ekonomike dhe sociale, për institucionet evropiane dhe fondet evropiane, por gjithashtu luan një rol të rëndësishëm dhe kyç në çështjet që lidhen me dialogun social dhe marrëdhëniet industriale.

Puna e këshillit zhvillohet nga Bordi i Drejtorëve, Këshilli Koordinues dhe katër komitete të përhershme. Komiteti më i rëndësishëm është Komiteti i Shoqërimit Social, i cili përbëhet nga gjashtë përfaqësues të qeverisë, katër përfaqësues të sindikatave dhe katër përfaqësues të punëdhënësve.

Vetë këshilli ka 66 anëtarë, duke përfshirë përfaqësues të shoqërisë civile dhe ka katër nënkryetarë dhe organizon gjashtë seanca plenare në vit. Vlen të përmendet se kryetari i këshillit zgjidhet nga parlamenti (me dy të tretat e votave) dhe se mandati i tij zgjat aq sa zgjat dhe afati i parlamentit.

Këshilli ka arritur rezultate të rëndësishme dhe mbresëlënëse gjatë recesionit dhe rrethanave të vështira që përfshijnë “troikën” ndërkombëtar. Këshilli formuloi rekomandime në lidhje me Planin Kombëtar për Reformat në vitin 2016 dhe përsëri në vitin 2017, në lidhje me Buxhetin Kombëtar dhe riorganizimin lokal të qeverisë ku përfshihen rishpërndarja e fuqive brenda bashkive. Rezultatet e tjera kanë lidhje me marrëveshjen për pagën minimale, promovimin e dialogut social dhe të konkurrencës së biznesit, kohezionit social dhe reduktimin e kostove të sigurimeve shoqërore të paguara nga punëdhënësi për të garantuar punësimet dhe modernizimin e tregut të punës, por gjithashtu ka miratuar disa opinione të përbashkëta për çështje të ndjeshme.

Gjithashtu, Këshilli ka autoritet për të kryer arbitrazh në rast të mosmarrëveshjeve dhe e ka ushtruar këtë autoritet në disa raste që nga viti 2009.

Zonja Braga në fund të fjalës së saj ka paraqitur një mesazh kyç, shumë të rëndësishëm, i cili është se gjatë periudhës që mbulon programi i rregullimit, dialogu social nuk është ndërprerë asnjëherë.

5. Mbyllja e hapësirave boshe: Sfidat dhe rrugët e mundshme për ti kapërcyer ato

Udhëheqësit e këtij sesioni ishin Cristina Mihes, ONP dhe Kieran Mulvey, Ekspert Ndërkombëtar dhe ish Drejtori i Përgjithshëm i Komisionit për marrëdhëniet e punës së Irlandës), Fokusi ishte në gjetjet e përgjithshme dhe specifike nga raportet e ekipeve për vlerësimin e gjendjes dhe në “Matricën Përmbledhëse”, të cilat janë bashkangjitur dokumenteve të përgatitura për konferencë.

Znj Mihes i'u referua komenteve të Seksionit 3 të draft raportit (Gjetjet e përgjithshme) dhe sfidave dhe praktikave të mira të identifikuara në këtë raport, bazuar në vëzhgimet e përgjithshme të ekipit të rishikimit të kolegëve.

Trashëgimia e përbashkët përse i përket sistemit të punës dhe marrëdhënieve industriale, kultura dhe praktika e dialogut social dhe agjenda të ngjashme politike që kanë si qëllim anëtarësimin në BE shpjegon zgjidhjet ligjore dhe institucionale të zgjedhura nga vendet për të lehtësuar dialogun social trepalësh. Vendet e përfshira në projekt përballen me sfida të ngjashme në drejtim të aftësimin të institucioneve të dialogut social për funksionimin efektiv dhe efikas. Përgjithësisht, qeveritë nuk po shfrytëzojnë praktikën e marrjes së opinioneve nga KES dhe ndjekjen e tyre pas bërjes së rekomandimeve. Sekretariatët nuk kanë kapacitet teknik të mjaftueshëm për të mbështetur KES të tyre dhe nuk ka ekspertizë të mjaftueshme dhe mjete analitike.

Natyrisht, ka shumë sfida të rëndësishme në aspektin e ndërveprimit, funksionimit dhe pjesëmarrjes aktive të përfaqësuesve të qeverisë në punën e këshillit socialo-ekonomik. Ndërsa në shumicën e rasteve baza ligjore për punën e këshillit është solide dhe i nënshtrohet rishikimit periodik, ka raste të vendeve të veçanta, ku mandati i këshillit duhet të jetë më i gjërë sesa thjesht çështjet që kanë të bëjnë me temat e punës.

Nuk ka dyshim se burimet teknike në dispozicion të këshillave socio-ekonomike janë mjaft të kufizuara dhe se në disa raste janë reduktuar edhe më tej gjatë krizës financiare. Kjo sfida duhet të adresohet në mënyrë që këshillat të ruajnë kredibilitetin e tyre në nivel kombëtar, për të rritur kapacitetin e tyre operativ dhe në mënyrë që të trajtojnë çështje gjithnjë e më komplekse të dialogut social dhe efektet e tyre aktuale në shoqëri, në vendet e punës dhe qasjet e punësimit si pasojë e recesionit global.

Përshtatja me këto rezulate kërkon vullnet politik dhe përfshirje të vërtetë të të gjitha palëve në procesin e dialogut social. Kjo do të lejojë shoqëritë që të shmangin qasjet konfrontuese dhe të njëanshme dhe “procedurat emergjente” në lidhje me politikën, hartimin e ligjeve dhe planifikimin e buxhetit.

Të gjithë partnerët trepalësh duhet të rrisin kapacitetet e tyre për t'u angazhuar në prioritetet kyçe për një progres të qëndrueshëm dhe të punojnë për të arritur qëllimet e përbashkëta në mënyrë që të bien dakord për zgjidhjet dhe pastaj t'ju përmbahen këtyre angazhimeve. Për më tepër, KES kanë rol thelbësor ligjor dhe institucional në arritjen e objektivave për anëtarësim në BE dhe të konventave kryesore, veçanërisht Konventat nr. 87, 98 dhe 144.

Z. Mulvey prezantoi një përmbledhje të pengesave kryesore në rrugën e arritjes së suksesshme të rezultateve të KES:

- konsultime të pamjaftueshme ose mungesë përfshirjeje të partnerëve socialë në fazat e hershme dhe angazhim i vogël i zyrtarëve të lartë të qeverisë;
- "monitorim" i pamjaftueshëm i rezultateve në fazën përfundimtare;
- anashkalimi i procesit të dialogut social nga qeveria nëpërmjet "procedurave urgjente";
- afatet kohor të shkurtër për formulimin e rekomandimeve dhe analizave dhe debateve për të çuar në konsensus dhe përmirësim të cilësisë së rekomandimeve;
- procedura të gjata për kanalizimin e rekomandimeve te ministrinë dhe pastaj te qeveria;
- bllokim të diskutimeveku nuk ka konsensus; dhe
- mungesë e burimeve dhe ekspertizave teknike të sekretariatit.

Z. Mulvey ka përmendur rekomandimet specifike të bëra në raportet e ekipeve për vlerësimin e gjendjes dhe të cilat janë përmbledhur në draft raportin dhe në «Matricën Përmbledhëse». Ai falënderoi ekipet për vlerësimin e gjendjes dhe këshillat socialo/ekonomike kombëtare në kontributet e tyre profesionale dhe të detajuara dhe punën që kanë bërë në shkrimin e raporteve të tyre.

Rekomandimet janë dhënë në dy kolona. Njëra kolonë përmban shumicën e rekomandimeve të bëra në raportet e ekipeve të vlerësimin të situatës, dhe kolona e dytë përmban ato rekomandime të cilat vetë këshillat kanë zgjedhur si prioritetet për veprim dhe zbatim gjatë 12 muajve të ardhshëm.

Republika e Shqipërisë ka zgjedhur tre rekomandime specifike: konsultime në fazat e hershme me KES, monitorimin e progresit në zbatimin e rekomandimeve dhe fuqizimin e Sekretariatit duke përfshirë edhe rishikimin e kriterëve të përfaqësimit dhe rregulloreve në lidhje me këto kriterë. Federata e Bosnjës dhe Hercegovinës selektoi rekomandimin në lidhje me hartimin e një ligji të ri që do të rregullojë punën e këshillit socialo-ekonomik. Raporti i ekipit të rishikimit të Republikës Srpska të BeH përfshiu disa rekomandime specifike, si nevojën për të rritur mbështetjen teknike, forcimin e marrëveshjeve kolektive, revitalizimin e procesit të dialogu social, sigurimin e pjesëmarrjes më të madhe të qeverisë në nivel ministror dhe sigurimin e një qartësie më të madhe në lidhje me rregullat dhe rregulloret e veprimit të KES. KES i Republikës Srpska të BeH u angazhua për të punuar në cilësinë e procesit të dialogut social dhe për të rritur numrin e komiteteve të përhershme të KES.

Raporti i KES të ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë, ka theksuar tre rekomandime: rritjen e nivelit të ekspertizës teknike të disponueshme për KES (si organet kërkuese, akademike dhe organizatat civile); vendosjen e procedurave për të siguruar që projektligjet dhe dokumentet/ politikat e rëndësishme strategjike nuk mund të futen në procedurë parlamentare pa u shoqëruar me mendimin/rekomandimin e këshillit socialo-ekonomik; dhe është e nevojshme për të filluar një fushatë për të rritur nivelin e ndërgjegjësimit të deputetëve / ministrave për çështjen e përfshirjes së tyre në procesin e dialogut social dhe rezultateve të tij. Rekomandimet e ekipit të rishikimit të Malit të Zi u fokusuan në ndikimin e ministrave, madhësia e KES dhe mosefikasiteti që rrjedh nga një gjë e tillë, thjeshtëzimi i sistemit të votimit dhe kapaciteti teknik. KES selektoi për ndjekje dy rekomandimet e para.

Raporti i Republikës së Serbisë paraqiti një sërë rekomandimesh. Raporti gjithashtu shoqëroi çdo rekomandim me shpjegime ku përfshihen dhe vëzhgimet specifike, autoritetet që kanë përgjegjësi për zbatimin e rekomandimeve. Rekomandimet kishin të bënin me përfshirjen e të gjitha palëve në fazat e hershme të procesit të konsultimit, raportimin e opinionëve dhe diskutimet e KES me Qeverinë dhe Parlamentin, rritjen e kapacitetit dhe statusit të Sekretariatit, konsiderimin e zëvendësimit të rregullit të konsensusit me një sistem cilësor të shumicës, sigurimin e pranisë konstante të qeverisë për ti dhënë KES autoritet dhe fuqizimin e procesit të marrëveshjeve kolektive, veçanërisht në sektorin privat. KES zgjodhi tre rekomandime për zbatim të mëtejshëm ku përfshihen komunikimi i opinionëve dhe diskutimeve të tij Parlamentit, prezantimin e reagimeve më të shkurtra të kërkesave dhe puna për njohjen më të mirë të rolit të tij të Qeveria.

Ekipi për vlerësimin e gjendjes që vizitoi Kosovën (në kuptimin e Rezolutës 1244 të KS të OKB) ka theksuar katër fusha ku veprimi është i nevojshëm në mënyrë që të maksimizohet efektiviteti i këshillit socialo-ekonomik. Ata theksuan nevojën për dukshmëri më të madhe të rolit dhe sukseseve të KES, miratimin e strategjisë së komunikimit për KES, nevojën për mbështetje më të madhe teknike dhe financiare dhe pjesëmarrje konsistente të qeverisë në një nivel më të lartë. KES u angazhua që të hartojë dhe të miratojë një strategji komunikimi për periudhën 2018-20 dhe sigurimin e zyrave të përhershme dhe buxhetit për veprimin e tij.

Për të përmbledhur, Z. Mulvey i'u referua shkallës së konsiderueshme të unanimitetit midis KES lidhur me sfidat kryesore që hasin ato, pavarësisht nga rrethanat e veçanta lokale dhe mjediset e ndryshme ekonomike. Ai përmendi rekomandimet specifike të bëra për secilin KES dhe dha disa sponde për secilën nga rekomandimet specifike.

6. Sesioni i panelit: Vendi i KES në dialogun e ardhshëm social

Në sesion specifik drejtuar nga Youcef Ghellab, Kryetar i Njësisë për Dialog Social, ILO-Gjeneva, ku përfshiheshin Z. Vukasin Zogovic, (Zëvendës GS, Unioni i Sindikatave të lira të Malit të Zi), Znj. Belinda Nikolovska (Drejtoreshë Ekzekutive, Organizata e Punëdhënësve e ish RJM), dhe Z. Goran Neshevski, (Sekretar, KES, ish RJM) u diskutua mbi kontributet e rëndësishme që KES sjellin në arkitekturën institucionale të procesit të dialogut social kombëtar.

Z. Ghellab deklaroi që në shumicën e vendeve, institucionet kombëtare përgjegjëse për dialogun social trepalësh janë krijuar gjatë periudhës prej 15-20 vjet më parë në një mjedis social dhe ekonomik që ishte shumë ndryshme nga i tanishmi. Ekonomia e re globale është e karakterizuar nga ndryshimet masive dhe të shpejta teknologjike dhe të drejtuara nga katër nxitësit kryesore të këtyre ndryshimeve:

- ndryshimet teknologjike që përfshijnë internetin dhe teknologjitë përkatëse;
- popullsi më e vjetër;
- ndryshimet klimatike dhe pasojat e saj për mjedisin jetësor, burimet natyrore dhe prodhimin e ushqimit; dhe
- globalizimi më intensiv dhe ndikimi i tij mbi migracionin, rritjen e pabarazisë dhe rritjen e grupeve vulnerabël (të ndjeshme) në shoqëritë tona.

Paneli trepalësh ka dhënë mundësinë për prezantimin e pikëpamjeve të ndryshme të përbërësve për rolin që institucionet kombëtare për dialogun social mund të luajnë në të ardhmen, duke pasur parasysh proceset masive dhe transformimet e thella që po ndodhin në botën e punës dhe në mjediset e punës. Pyetjet kryesore të panelistëve u fokusuan në sfidat dhe mundësitë e institucioneve për dialog social, të tilla si KES dhe mbi mënyrën se si ato mund të mbeten relevante dhe proaktive, duke ndhmuar qeveritë, sindikatat dhe organizatat e punëdhënësve në arritjen dhe

mbajtjen e konsensusit në këto rrethana socio-ekonomike që ndryshojnë aq shpejt.

Panelistët në përgjithësi ranë dakord se ka shumë sfida për shoqërinë, dhe nganjëherë pikëpamjet e ndryshme janë konfrontuar nga partnerët trepalësh. Përsa i përket reagimit ndaj deklaratave të bëra nga z. Ghellab, pjesëmarrësit theksuan se aktualisht ka vështirësi të mëdha në arritjen e një konsensusi për çështje të tilla si e drejta e punës, përcaktimin e pagave në sektorin privat dhe publik dhe shpenzimet publike në lidhje me privatizimin, shëndetësinë, arsimin dhe sigurinë sociale, si dhe hapjen e vendeve të reja të punës.

Punëdhënësit ndjehen se janë nën presion për shkak të numrit të madh të rregulloreve, mungesa e stimulimit për punësim dhe tatimet mbi kompanitë. Ndërsa sindikatat besojnë se ligjet e punës nuk i mbrojnë mjaftueshëm të drejtat e punëtorëve / sindikatave dhe strukturave për marrëveshje kolektive dhe se në disa raste konventat e ONP janë injoruar.

Pjesëmarrësit thanë se prezantimet e mëparshme, që kishin të bënin me Poloninë, Danimarkën dhe Portugalinë dhe që përfshinin sfida të ngjashme që KES po kalon apo strukturat e tjera relevante trepalëshe, ishin shumë informuese dhe kanë dhënë një mesazh pozitiv për të ardhmen. Të gjithë pjesëmarrësit në konferencë u pajtuan se është e nevojshme të ritheksojnë Konventat kryesore të ONP në lidhje me konsultimet trepalëshe, marrëveshjet kolektive, dhe se është e nevojshme njohja më e madhe dhe promovimi i këtyre konventave esenciale dhe të rëndësishme.

7. Veprime dhe rekomandime të mëtejshme

Pesë tituj tematik janë identifikuar për diskutime në grupe, të cilët janë hartuar për të siguruar udhëzime dhe të ndihmojë në formulimin e veprimeve kryesore dhe objektivave për secilin KES.

- Ndryshimet ligjore të nevojshme për të rritur efektivitetin e KES
- Krijimi i një sistemi për të monitoruar mendimet dhe rekomandimet e këshillave social dhe ekonomik dhe metodat më efektive për bashkëpunimin me ministrat dhe parlamentet.
- Ngritja e kapaciteteve të sekretariatit të këshillave socialo-ekonomike
- Programet për ngritjen e vetëdijes ndaj vendimmarrësve dhe publikut të gjerë mbi rolin e KES
- Zbatimi i Konventës Konsultuese Trepalëshë së ONP, 1976 (Nr.144) (Standardet Ndërkombëtare të Punës).

Dy sesione u organizuan nga fundi i konferencës në mënyrë që pjesëmarrësit të arrinin në një marrëveshje për veprimet kryesore që do të ndihmonin në përmirësimin e efektivitetit të KES dhe që do të çonin në rezultate të qëndrueshme, dhe ndërmjet KES dhe brenda çdo KES. Grupet e punës identifikuan aktivitetet e mëposhtme për t'u ndërmarrë në të ardhmen e shpejtë në kuadër të projektit PEPÇS.

7.1. Niveli nën-rajon

1) Organizimin e një seminari nënrajon mbi kuadrin e rregulloreve që ndihmojnë efektivitetin e KES

Shumë epike të rishikimit të kolegëve raportuan se një shkallë më e lartë e qartësisë ligjore ishte e nevojshme për qëllimin dhe funksionin e KES. Për këtë shkak, shumë qeveri dhe ministri dështojnë të konsultohen në mënyrë adekuate me KES dhe me partnerët socialë rreth hartimit të ligjeve dhe politikave. Një kërkesë specifike për asistencë teknike rreth hartimit të një ligji të ri të KES u paraqit nga KES i Federatës së Bosnje dhe Hercegovinës.

Qëllimi i këtij seminari do të ishte identifikimi i pengesave ligjore që aktualisht pengojnë funksionimin e duhur dhe efektiv të KES dhe diskutimin e zgjidhjeve të zbatueshme për t'i adresuar.

Afati: fundi i vitit 2017.

2) Zhvillimi i trajnimit nënrajonal dhe krijimit të kapaciteteve për sekretariatet e këshillave social dhe ekonomik

Çdo vend ka raportuar për sfidat specifike më të cilat këshillat e tyre socialo-ekonomike përballen. Janë përmendur arsye të ndryshme për këtë situatë, por një gjë është kristalizuar gjatë seancës në të cilën përfaqësuesit e sekretariatit kanë marrë pjesë – KES janë të mbingarkuar me shumë pak mbështetje dhe asistencë.

Një faqe rajonale interneti e hartuar në mënyrë specifike mund të ndihmojë KES në masë të madhe në lidhje me shpërndarjen e informacionit, përditësimin në lidhje me zhvillimet ligjore dhe ndjekjen e punës së KES të tjerë. Ata deklaruan se do të duhet një program i veçantë trajnimi për të mësuar aftësi të reja, sidomos duke pasur parasysh se në kuadër të këshillit duhet të performojnë funksione të ndryshme. Shumë i rëndësishëm për ata ishte krijimi i një “bashkësie ekspertësh” që do të mbështesnin njëri-tjetrin dhe të shkëmbejnë informata dhe përvoja.

Afati: fundi i vitit 2017.

3) Mbajtja e një konference nënrajonale mbi zbatimin e rekomandimeve të përzgjedhura

Pjesëmarrësit ishin të mendimit që do të ishte e rëndësishme për ruajtjen e kohezionit të projektit organizimi i një seminari ndjekës për të lejuar KES individual të ndajnë eksperiencat e tyre në zbatimin e rekomandimeve që kanë marrë përsipër në këtë konferencë.

Kjo gjithashtu do të ishte një mundësi për KES të identifikojnë fusha të tjera problematike që mund të kenë nevojë për vëmendje në të ardhmen.

Afati: fundi i 2018

7.2. Të mësuarit e ndërsjelltë

1) Organizimi i “Ditës së informimit të KES” për anëtarët e parlamentit.

Kjo ditë do të ishte për të informuar shkurtimisht anëtarët e parlamentit rreth programit të punës së KES dhe do të rriste ndërgjegjësimin mbi punën e KES. Pjesëmarrja e anëtarëve Europian të parlamentit do të kërkohet nga projekti.

Afati: fundi i 2018

2) Seminari i të mësuarit të ndërsjelltë në lidhje me eksperiencat e Republikës së Serbisë dhe të Bosnjes dhe Hercegovinës-Republika Srpska. Praktikant e mira do të ndahen në lidhje me veprimtarinë e Komiteteve të Përhershme të Specializuar dhe efektivitetin e tyre në kuadrin e çështjeve të politikës së gjerë.

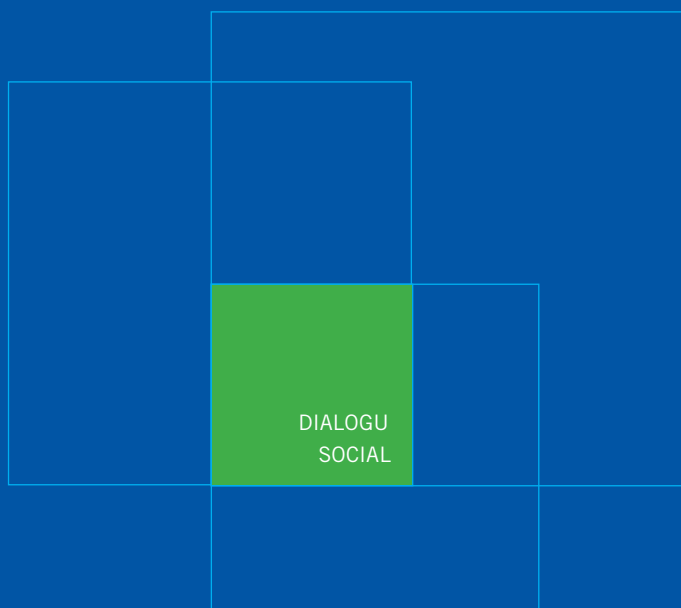
Afati: fundi i 2018

3) Seminari i të mësuarit të ndërsjelltë nga kolegët e KES të IRJ të Maqedonisë te Këshilli Kombëtar i Punës të Republikës së Shqipërisë. Fokusi do të ishte në themelimin e mekanizmeve për monitorimin e rekomandimeve të këshillit kombëtar të punës.

Afati: fundi i 2018.

ANEKSI

Rishikimi i Kolegëve i Këshillave Ekonomik dhe Social në Ballkanin Perëndimor

Matrica Përmbledhëse

SHTETI	PRAKTIKAT E MIRA	SFIDAT	REKOMANDIMET	REKOMANDIMET E PËRZGJEDHURA PËR ZBATIM TË MËTEJSHËM
REPUBLIKA E SHQIPËRISË	<ul style="list-style-type: none"> Komisionet e Përhershme Trepalëshe mbështesin punën e Këshillit Kombëtar të Punës (KKP). Përfshirja e KKP në rishikimin e Kodit të Punës. Rezultatet e sesioneve plenare dhe çështjet e diskutuar janë të disponueshme për publikun dhe mediat. 	<ul style="list-style-type: none"> Mospjesëmarrje ose pjesëmarrje e parregullt e përfaqësuesve të ministrisë në takime. Përfshirje joformale e KKP në debatet Parlamentare dhe në punën e organeve të tjerë kombëtare si Këshilli Ekonomik Kombëtar ose Këshilli i Investimeve të Shqipërisë. Duhet të rishikohet përbërja e KKP dhe palëve të tij konstituive. 	<ol style="list-style-type: none"> Qeveria duhet të marrë pjesë në konsultime me KKP në fazat e hershme Sekretariati i KKP duhet të ndjekë rekomandimet e KKP me Ministrinë përkatëse dhe me qeverinë Qeveria duhet të forcojë kapacitetin teknik dhe human të Sekretariatit dhe të sigurojë më shumë trajnime profesionale për anëtarët e KKP dhe të Sekretariatit Qeveria dhe partnerët socialë duhet të bien dakord për një sërë kriteresh objektive, të lehta për t'u kontrolluar të përcaktuara me ligj (p.sh një ligj i veçantë) dhe duhet të harmonizojë nivelin e përfaqësueshmërisë në KKP për të maksimizuar ndikimet e rezultateve të tij. 	<ol style="list-style-type: none"> Qeveria dhe partnerët socialë duhet të bien dakord për një sërë kriteresh objektive, të lehta për t'u kontrolluar të përcaktuara në një rregullore (p.sh një ligj i veçantë) dhe duhet të harmonizojë nivelin e përfaqësueshmërisë në KKP për të maksimizuar ndikimet e rezultateve të tij. KKP të miratojë një sistem që bën të mundur vlerësimin e shkallës së realizimit të rekomandimeve në Këshillin e Ministrave.

SHTETI	PRAKTIKAT E MIRA	SFIDAT	REKOMANDIMET	REKOMANDIMET E PËRZGJEDHURA PËR ZBATIM TË MËTEJSHËM
<p>BOSNJA DHE HERCEGOVINA</p> <p>KES i Federatës së Bosnje dhe Hercegovinës</p>	<ul style="list-style-type: none"> • KES takohet rregullisht. • KES rishikon dhe monitoron zbatimin e marrëveshjeve kolektive. • Të gjitha palët janë të përfaqësuara në një nivel të lartë. • Mban takime mbi “çështje tematike”. 	<ul style="list-style-type: none"> • KES ka mandatin që të fokusohet në spektrin e gjerë të çështjeve ekonomike dhe sociale, por në praktikë përjashtohet nga debatet mbi reformat kryesore ekonomike. • E drejta e tyre për diskutime në Komitetet Parlamentare është e kufizuar. • Konsensusi trepalësh rrallë arrihet. • Mungesa e pavarësisë dhe e fondeve të Sekretariatit. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Qeveria dhe partnerët socialë duhet të bien dakord mbi një ligj të veçantë për KES, ku qartësohet roli, formati dhe procesi i konsultimeve të KES dhe autoritetit të tij. 2. Qeveria duhet të ketë një detyrim ligjor për Ministrinë që të konsultohen me KES rreth politikave të reja dhe hartimin e ligjeve. 3. Qeveria duhet të sigurojë një buxhet të pavarur, të veçantë nga buxheti i Ministrisë së Punës në mënyrë që të fuqizohet autonomia e KES dhe sekretariatit të tij. 4. Anëtarët e KES duhet të trajnohen dhe të informohen mbi mënyrën e rritjes së rolit dhe ndikimit të KES. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. KES inicion konsultime trepalëshe dhe bie dakord për hartimin e ligjit mbi KES të FBeH. 2. KES të realizojë rritjen e ndërgjegjësimit rreth rolit të Qeverisë si promotor, mbështetës dhe rregullues për zbatimin e dialogut social në Ministrinë relevante.

SHTETI	PRAKTIKAT E MIRA	SFIDAT	REKOMANDIMET	REKOMANDIMET E PËRZGJEDHURA PËR ZBATIM TË MËTEJSHËM
<p>BOSNJA DHE HERCEGOVINA</p> <p>KES i Republikës Srpska</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kryetari përcaktohet mbi bazat e rotacionit. • KES promovon marrëveshjet kolektive. • Takime të rregullta deri në 2016. • Takimet janë publike me një interes aktiv nga mediat. 	<ul style="list-style-type: none"> • Mungesa e besimit ndërmjet palëve të KES. • Pjesëmarrja e Qeverisë dhe Ministrive nuk është e rregullt dhe disa Ministri nuk marrin pjesë ose nuk dorëzojnë hartimin e ligjeve ose politikat e reja të KES për opinione. • Palët e kanë të vështirë të bien dakord për agjendën e përbashkët, ata takohen jo rregullisht dhe ka mungesë të rezultateve të nxitura nga konsensusi. • Debate shumë të polarizuara rreth Ligjit të Punës të miratuar kohët e fundit. • Nuk ka negociata kolektive në sektorin privat dhe problem me njohjen e sindikatave. • Probleme specifike me ndjekjen në nivel Parlamentar të rekomandimeve të KES. <p>Shënim: Shoqata e Punëdhënësve nuk mori pjesë në procesin e rishikimit të kolegëve</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Të gjitha palët duhet të rrisin përfaqësueshmërinë e tyre në KES. 2. Qeveria duhet të rrisë burimet teknike dhe njerëzore dhe autonominë buxhetore të KES. 3. KES duhet të formojë më shumë komitete të përhershme trepalëshe (aktualisht ka vetëm dy, mbi OSH dhe Punësimin Jo-formal). 4. Partnerët socialë duhet të marrin masa për të forcuar marrëveshjet kolektive në section privat. 5. Krijimi i besimit ndërmjet palëve dhe rivitalizimi i proceseve të dialogut social. 6. Qeveria si e tërë duhet të plotësojë detyrimet e saj konsultative për ligjet, politikat dhe strategjitë kryesore. 7. Rishikimi i rregullave dhe procedurave ekzistuese të KES për të arritur një qartësi më madhe dhe një aplikim të përmirësuar. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. KES të rrisë numrin e komiteteve të përhershme trepalëshe. 2. KES të eliminojë pengesat në procesin e dialogut social.

SHTETI	PRAKTIKAT E MIRA	SFIDAT	REKOMANDIMET	REKOMANDIMET E PËRZGJEDHURA PËR ZBATIM TË MËTEJSHËM
ISH REPUBLIKA JUGOSLLAVE E MAQEDONISË	<ul style="list-style-type: none"> • KES luan një rol këshillues për miratimin dhe ratifikimin e Konventave të ILO-s. • Komitetet e përhershme trepalëshe mbështesin punën e KES rreth çështjeve kryesore (p.sh. Marrdhëniet e Punës dhe Punësimi, fiksimit e Pagave Minimale dhe Përgjegjesia sociale e korporatave). • Dy përfaqësues të partnerëve socialë janë pjesë e Sekretariatit të KES. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kapaciteti i kufizuar teknik i Sekretariatit dhe Komiteteve të Përhershme. • Prani e vogël e përfaqësuesve të lartë qeveritar. • Konsultime të kufizuara dhe ndikim i vogël mbi reformat ekonomike dhe dialogu social i kufizuar në çështjet e punës. • KES është një institucion shumë i ri që ka nevojë për të formuar reputacionin e tij në shoqëri. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. KES duhet të rrisë bashkëpunimin me insituet kërkimore, akademike dhe organizata të tjera të shoqërisë civile në mënyrë që të arrijë një nivel më të lartë ekspertize. 2. Qeveria duhet të miratojë dhe të zbatojë procedura në mënyrë që dokumentet ligjore dhe strategjike të interesit të përgjithshëm ekonomik dhe social të mund të diskutohen vetëm kur shoqërohen nga rekomandimet e KES. 3. KES duhet të rrisë ndërgjegjësimin mbi rolin e Qeverisë për nxitur dialogun social me Ministrinë kryesore ekonomike dhe anëtarët e parlamentit. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. KES duhet të rrisë bashkëpunimin me insituet kërkimore, akademike dhe organizata të tjera të shoqërisë civile në mënyrë që të arrijë një nivel më të lartë ekspertize. 2. KES të iniciojë ndryshime në procedura për të siguruar që hartimi i ligjeve kryesore dhe dokumentëve strategjikë të shoqërohet nga rekomandimet e KES kur i dorëzohen parlamentit.

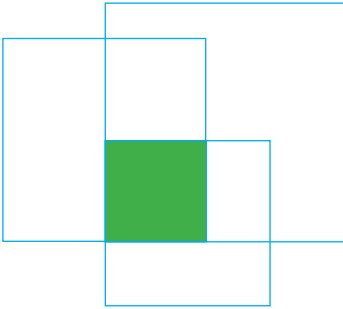
SHTETI	PRAKTIKAT E MIRA	SFIDAT	REKOMANDIMET	REKOMANDIMET E PËRZGJEDHURA PËR ZBATIM TË MËTEJSHËM
MALI I ZI	<ul style="list-style-type: none"> KES siguron procesin e institucionalizuar të negociatave kolektive. Ekziston një dialogu i mirë dhe besim reciprok ndërmjet partnerëve. 	<ul style="list-style-type: none"> Madhësia e përfaqësimit të çdo pale duhet të trajtohet për të përmirësuar funksionalitetin e tij. Sekretariati Teknik ka nevojë për rritje të burimeve. Përbërja e përfaqësimit qeveritar duhet të trajtohet sepse ato përfaqësohen vetëm nga një Ministri (e Punës dhe Çështjeve Sociale). 	<ol style="list-style-type: none"> Qeveria duhet të sigurojë burime më të mëdha teknike për KES. Qeveria dhe partnerët socialë duhet të sigurojnë një qartësi më të madhe mbi fuqitë e KES dhe nivelin e nevojshëm të inputit Ministror. Qeveria dhe partnerët socialë duhet të rishikojnë madhësinë e KES dhe të sigurojnë një kryetar të pavarur. KES duhet të qartësojë rregullat dhe procedurat e votimit. Një mbështetje më e madhe eksperte rreth çështjeve kryesore ekonomike dhe sociale duhet të jetë. 	<ol style="list-style-type: none"> Çdo palë të reduktojë numrin e përfaqësuesve të tij në maksimumi tetë në KES. KES të përfshijë zyrtarë të lartë nga ministrinë kryesore që mbulojnë zhvillimin ekonomik dhe zhvillimin sipërmarrës.

SHTETI	PRAKTIKAT E MIRA	SFIDAT	REKOMANDIMET	REKOMANDIMET E PËRZGJEDHURA PËR ZBATIM TË MËTEJSHËM
REPUBLIKA E SERBISË	<ul style="list-style-type: none"> Strukturat e brendshme mbështetëse të formuara mirë më një “kolegjum” të integruar dhe katër komisione të specializuara të përhershme në KES. Angazhim aktiv i partnerëve socialë në punën e KES. Kryesi me rotacion midis palëve. Monitoron procesin e konsultimit për integrimin dhe pranimin në BE. Organizon takime mujore. 	<ul style="list-style-type: none"> Efektiviteti i KES varet nga pjesëmarrja e plotë e anëtarëve të parlamentit dhe Ministrive. Shmangia e KES si pasojë e marrjes së vendimeve politike “emergjente” nënvlerëson autoritetin e këshillit. Roli i partnerëve socialë nuk njihet dhe nuk vlerësohet plotësisht dhe problemet e besimit dalin në pah. Afatet e shkurtër kohorë për debate dhe konsultime. Njohje e kufizuar e rolit të rëndësishëm të KES në proceset e hartimit të ligjeve dhe politikave. Burime të kufizuara për komisionet e përhershme të specializuara dhe Sekretariatit. 	<ol style="list-style-type: none"> Ministritë relevante duhet të përfshijnë në faza të hershme partnerët socialë në grupet trepalëshe të punës për hartimin e ligjeve dhe politikave në kuadrin e reformave ekonomike. Qeveria dhe Parlamenti duhet të kërkojë që ligjet të shoqërohen nga rekomandimet e KES kur diskutohen dhe i dorëzohen Parlamentit. Qeveria duhet të sigurojë që opinionet e KES t’i paraqiten edhe Qeverisë dhe Ministrisë Përkatëse dhe në një kohë të shkurtër të merren dhe reagimet në lidhje me këto opinione. KES duhet të miratojë rekomandimet me vendim të shumicës në rastet kur konsensusi nuk arrihet. KES duhet rrisë kuorumin e nevojshëm për takimet e tij. KES duhet të përfshijë edhe opinionet kundërshtuese në rekomandimet e tij. 	<ol style="list-style-type: none"> KES të iniciojë masat e nevojshme për të siguruar që hartimi i ligjeve dhe dokumentëve strategjikë të shoqërohet nga rekomandimet dhe opinionet e KES kur i paraqiten Parlamentit. KES të dërgojë rekomandimet e veta qeverisë dhe ministrive përkatëse njëkohësisht dhe të iniciojë ndryshimet procedurale me qeverinë në mënyrë që të marrë reagime nga qeveria në një kohë të shkurtër. KES dhe partnerët socialë të negociojnë me qeverinë për njohje të plotë të KES si organ këshillimor trepalësh kombëtar dhe për të rritur buxhetin e tij.

SHTETI	PRAKTIKAT E MIRA	SFIDAT	REKOMANDIMET	REKOMANDIMET E PËRZGJEDHURA PËR ZBATIM TË MËTEJSHËM
REPUBLIKA E SERBISË	<ul style="list-style-type: none"> Strukturat e brendshme mbështetëse të formuara mirë më një “kolegjum” të integruar dhe katër komisione të specializuara të përhershme në KES. Angazhim aktiv i partnerëve socialë në punën e KES. Kryesi me rotacion midis palëve. Monitoron procesin e konsultimit për integrimin dhe pranimin në BE. Organizon takime mujore. 	<ul style="list-style-type: none"> Efektiviteti i KES varet nga pjesëmarrja e plotë e anëtarëve të parlamentit dhe Ministrive. Shmangia e KES si pasojë e marrjes së vendimeve politike “emergjente” nënvlerëson autoritetin e këshillit. Roli i partnerëve socialë nuk njihet dhe nuk vlerësohet plotësisht dhe problemet e besimit dalin në pah. Afatet e shkurtër kohorë për debate dhe konsultime. Njohje e kufizuar e rolit të rëndësishëm të KES në proceset e hartimit të ligjeve dhe politikave. Burime të kufizuara për komisionet e përhershme të specializuara dhe Sekretariatit. 	<ol style="list-style-type: none"> KES duhet të rrisë bashkëpunimin me akademitë, me insitute kërkuese dhe organizatat e shoqërisë civile në mënyrë që politikat të hartohen në bazë të ekspertizës së tyre teknike. KES duhet të lejojë anëtarët e akademik, ata të insituteve kërkimore dhe të organizatave të shoqërisë civile të marrin pjesë në punën e komisioneve të përhershme të specializuara pa të drejtë vote. Qeveria duhet të njohë plotësisht KES si organ kombëtar këshillues trepalësh. Në mënyrë që të forcohen negociatat kolektive veçanërisht në sektorin privat, KES duhet të organizojë një takim tematik për të diskutuar të paktën një herë në vit gjendjen e negociatave kolektive dhe statusin dhe përforcimin e marrëveshjeve kolektive në nivele të ndryshme. Qeveria duhet të rrisë burimet për të pasqyruar ngarkesën e punës së KES. Qeveria duhet të sigurojë një përfaqësim të përshtatshëm në takimet e KES, duke i dhënë kështu KES më shumë njohje. 	<ol style="list-style-type: none"> KES të iniciojë masat e nevojshme për të siguruar që hartimi i ligjeve dhe dokumentëve strategjikë të shoqërohet nga rekomandimet dhe opinionet e KES kur i paraqiten Parlamentit. KES të dërgojë rekomandimet e veta qeverisë dhe ministrive përkatëse njëkohësisht dhe të iniciojë ndryshimet procedurale me qeverinë në mënyrë që të marrë reagime nga qeveria në një kohë të shkurtër. KES dhe partnerët socialë të negociojnë me qeverinë për njohje të plotë të KES si organ këshillimor trepalësh kombëtar dhe për të rritur buxhetin e tij.

SHTETI	PRAKTIKAT E MIRA	SFIDAT	REKOMANDIMET	REKOMANDIMET E PËRZGJEDHURA PËR ZBATIM TË MËTEJSHËM
KOSOVA (NË PËRPUTHJE ME KUPTIMIN E REZOLUTËS 1244 TË KS TË OKB-SË)	<ul style="list-style-type: none"> • KES ka prodhuar rekomandime dhe marrëveshje rreth çështjeve kryesore, si p.sh.Pagat Minimale, Strategjia e Punësimit, Marrëveshja Kolektive 2014. • Partnerët Socialë duket se po miratojnë pozicione të përbashkëta për çështjet e rendit të ditës. • Qeveria e përfaqësuar nga pesë Ministra të lartë. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nevoja për zyra të përhershme dhe buxhet specifik për veprimtarinë e KES siç përcaktohet nga ligji. • Qeveria duhet të jetë më aktive duke ofruar më shumë të dhëna dhe duke shfaqur iniciativa më të mëdha. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rritja e vizibilitetit publik në lidhje me rolin dhe sukseset e e KES. 2. Strategjia e Komunikimit duhet të hartohet për KES. 3. Sigurimi i fondeve shtesë dhe mbështetjes teknike për KES. 4. Kërkesa për pjesëmarrje të fokusuar të përfaqësuesve të qeverisë në KES. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hartimi dhe miratimi i strategjisë së komunikimit të KES për periudhën 2018–2020. 2. Sigurimi i zyrave të përhershme dhe buxhetit për KES dhe veprimtarinë e tij.

Në kuadër të projektit “Platforma e Punësimit dhe Çështjeve Sociale” (PePÇS) të financuar nga Bashkimi Europian (BE) , ILO ka projektuar dhe menaxhuar një ushtrim gjithëpërfshirës të rishikimit të kolegëve të strukturës, funksionimit dhe efektivitetit të Këshillave ekzistues Ekonomik dhe Social (KES) në Ballkanin Perëndimor.

Rishikimet u kryen nga ekipet e rishikimit të kolegëve të përbërë nga anëtarët e KES që marrin pjesë në projektin e PePÇS me mbështetjen dhe drejtimin e ILO-s.

Ky dokument bazohet në raportet e vendeve që janë hartuar nga ekipet e rishikimit të KES dhe paraqet analizat e gjetjeve dhe rekomandimeve. Për më tepër ky raport përshkruan rregullimet praktike për një proces të rishikimit të kolegëve dhe hapat që duhet të ndërmerren në lidhje me zbatimin e rekomandimeve të përzgjedhura.